

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ & ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

Τεχνολογικό
Πανεπιστήμιο
Κύπρου

Πτυχιακή Εργασία:

**“Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΟΥ ΑΚΡΟΑΤΗ ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
ΤΟ 1974 ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ”**

Μαρία Καραΐσκου
Λεμεσός 2018

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Μαρία Καραΐσκου, 2018

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Επικοινωνίας και Σπουδών Διαδικτύου του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο: “Η ταυτότητα του ραδιοφωνικού ακροατή κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974 μέχρι την μεταπολεμική περίοδο” εκπονήθηκε από την Μαρία Καραϊσκού, φοιτήτρια του η΄ εξαμήνου του τμήματος Επικοινωνίας και Σπουδών Διαδικτύου του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου υπό την επίβλεψη της καθηγήτριας Δρ. Αγγελικής Γαζή και ολοκληρώθηκε τον Μάιο του 2018.

Μέσα από την συγκεκριμένη έρευνα, διερευνάται η κοινωνική ταυτότητα που αναπτύχθηκε από τους ραδιοφωνικούς ακροατές την περίοδο της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο μέχρι και την μεταπολεμική περίοδο. Ως μεταπολεμική περίοδος, ορίζεται η περίοδος μετά την δεύτερη εισβολή μέχρι το 1989 όπου σύμφωνα με τους ραδιοφωνικούς παραγωγούς ήταν η χρονιά με τα τελευταία μηνύματα επικοινωνίας των εγκλωβισμένων. Συγκεκριμένα, στην πτυχιακή εργασία, αναλύονται ζητήματα κοινωνικής ταυτότητας των ατόμων που άκουγαν τις ραδιοφωνικές εκπομπές στον πόλεμο όπως και κατά την μεταπολεμική περίοδο. Επιλέχθηκε η διερεύνηση του ραδιοφώνου αφού ήταν το μοναδικό μέσο επικοινωνίας στην Κύπρο το 1974 και η συγκεκριμένη χρονική περίοδος αφού στιγματίσε την ιστορία της Κύπρου. Προτού γίνει η ανάλυση της ταυτότητας των ακροατών, κρίθηκε αναγκαία η καταγραφή του ραδιοφωνικού περιεχομένου κατά την τουρκική εισβολή και τη μετέπειτα περίοδο. Αυτό επιτεύχθηκε διαμέσου του αρχείου του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου (ΡΙΚ) και μέσα από συνεντεύξεις που έγιναν στους τότε ραδιοφωνικούς παραγωγούς. Ακολούθησε ποιοτική μεθοδολογία, 14 συνολικά συνεντεύξεων από άτομα που ενημερώνονταν από το ραδιόφωνο και στη συνέχεια ανάλυση της κοινωνικής τους ταυτότητας. Κατά την περίοδο του πολέμου, δεν παρουσιάζεται ομοιογένεια ανάμεσα στην ταυτότητα των ακροατών, αντίθετα όμως στην μεταπολεμική περίοδο δημιουργήθηκε μια ενιαία κοινωνική ταυτότητα με κοινά χαρακτηριστικά. Οι συνεντευξιαζόμενοι, πρόσφυγες, μη – πρόσφυγες, εγκλωβισμένοι και στρατιώτες, διηγούνταν τις εμπειρίες τους και τις σύνδεαν με την ραδιοφωνική επικοινωνία. Το ραδιόφωνο είχε σημαντικό ρόλο κυρίως κατά την μεταπολεμική περίοδο αφού υπήρχε επικοινωνία των εγκλωβισμένων με τις ελεύθερες περιοχές. Τέλος, δημιουργήθηκε μια ακουστική κοινότητα αποτελούμενη από άτομα που βρίσκονταν σε διαφορετικές τοποθεσίες, αφού ο ήχος έχει την ιδιότητα να διαπερνά τα οπτικά φράγματα και να δημιουργεί ακουστικές ταυτότητες.

Ευχαριστίες

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω την καθηγήτρια μου κ. Αγγελική Γαζή που ανέλαβε την επίβλεψη της πτυχιακής μου εργασίας όπου η υποστήριξη της και η συνεργασία που είχαμε ήταν απαραίτητα για την ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους δημοσιογράφους, κ. Αλέκα Γράβαρη – Πρέκα, κ. Λυγία Κωνσταντινίδου, κ. Φρίνη Παπαδοπούλου και τον κ. Ανδρέα Κουκίδη για τον πολύτιμο χρόνο τους, όπως και την κ. Κούλα Χριστοδούλου από το αρχείο του ΡΙΚ.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στην οικογένεια μου που είναι πάντα δίπλα μου και με στηρίζει.

Πίνακας Περιεχομένων

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 2: Αναγκαιότητα μελέτης και περιγραφή του προβλήματος	3
Κεφάλαιο 3: Επισκόπηση Βιβλιογραφίας	5
Κεφάλαιο 4: Θεωρητικό Πλαίσιο	9
Κεφάλαιο 5: Μεθοδολογία.....	11
Κεφάλαιο 6: Ραδιοφωνικό περιεχόμενο	12
6.1 Πολεμική περίοδος.....	12
6.2 Μεταπολεμική περίοδος	17
6.3 Πρόσφυγες	18
6.4 Εγκλωβισμένοι.....	19
Κεφάλαιο 7: Ραδιοφωνικοί παραγωγοί.....	21
Κεφάλαιο 8: Ραδιοφωνικοί ακροατές κατά την περίοδο του πολέμου.....	26
Κεφάλαιο 9: Κοινωνική ταυτότητα και Ραδιόφωνο κατά την πολεμική περίοδο	28
9.1 Ομοιότητα και ραδιόφωνο	28
9.2 Ετερότητα και ραδιόφωνο.....	30
9.3 Υπαγωγή υπό διαπραγμάτευση.....	32
Κεφάλαιο 10: Κοινωνική ταυτότητα και Ραδιόφωνο κατά την μεταπολεμική περίοδο.....	34
10.1 Κοινωνική ταυτότητα ακροατών.....	34
10.2 Η κοινότητα των εγκλωβισμένων και ο ρόλος του ραδιοφώνου	36
Κεφάλαιο 11: Αποτελέσματα	38
Θέματα προς μελλοντική διερεύνηση.....	41
Βιβλιογραφία	42
Παράρτημα	44

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση της κοινωνικής ταυτότητας που αναπτύχθηκε από τους ακροατές του ραδιοφώνου κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974 και την μετέπειτα περίοδο που ακολούθησε. Στόχος είναι η παρουσίαση των ζητημάτων ταυτότητας που αναδεικνύονται από την ακρόαση του περιεχομένου των μέσων επικοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται τα ζητήματα κοινωνικής ταυτότητας των ατόμων που άκουγαν τις ραδιοφωνικές εκπομπές και τα δελτία ειδήσεων κατά τη διάρκεια της τουρκικής εισβολής, όπως και κατά την μεταπολεμική περίοδο, συγκεκριμένα μέχρι το 1989 που συνεχιζόταν η ραδιοφωνική επικοινωνία των εγκλωβισμένων με τις ελεύθερες περιοχές. Είναι δυνατόν η ακρόαση του ραδιοφώνου να συνετέλεσε στην ανάδειξη συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της ταυτότητας των ακροατών;

Προτού μελετηθούν οι ταυτότητες που δημιουργούνται από το ραδιόφωνο, είναι απαραίτητο να αναλυθεί το ραδιόφωνο ως μέσο. Αρχικά, το ραδιόφωνο είναι ένα μέσο μαζικής επικοινωνίας όπου ο πομπός (εκφωνητής) απευθύνεται σε μια πληθώρα από δέκτες (ακροατές). Το σημαντικότερο του χαρακτηριστικό, τόσο για τους ακροατές όσο και για τον εκφωνητή είναι η απουσία εικόνας. Για αυτόν τον λόγο, ο Crisell (1991) έχει χαρακτηρίσει το ραδιόφωνο ως “τυφλό” μέσο και ο Lewis όπως και ο Thompson ως “αόρατο.” Ο κώδικας του ραδιοφώνου είναι καθαρά ακουστικός και συνεπώς υπάρχει μέσα στο χρόνο, τα μηνύματά του αποτελούνται από ήχους αλλά και από σιωπές. Σύμφωνα με το Χωκς (1977) *“στο ραδιόφωνο όλα τα σημεία είναι ακουστικά, αποτελούνται μόνο από ήχους και σιωπές και συνεπώς χρησιμοποιούν το χρόνο και όχι το χώρο ως μείζονα δομικό τους παράγοντα και φορέα.”*

Η “τυφλότητα” του μέσου δεν είναι απαραίτητα αρνητικό χαρακτηριστικό αφού το κάνει να ξεχωρίζει ως προς τη φύση της γλώσσας του συγκριτικά με τα άλλα μέσα αλλά και ως προς τον τρόπο αντίληψης και κατανόησης του περιεχομένου του από το κοινό. Παράλληλα, επικαλείται η φαντασία του ακροατή, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει με τα υπόλοιπα μέσα. Συγκεκριμένα, το κοινό καλείται να αναπαραστήσει με εικόνες όλα όσα ακούει αλλά και λεπτομέρειες που δεν ειπώθηκαν. Ο Crissell (1991) υποστηρίζει πως αυτή η προσφυγή στη φαντασία συμβαίνει ακόμη και στις ειδήσεις. Ο ήχος λειτουργεί ως μια αναπαράσταση της πραγματικότητας και συνδέεται με τη φαντασία αφού η απουσία όρασης οδηγεί σε μια οπτικοποίηση των εικόνων και στη δημιουργία ηχητικών ταυτοτήτων (Γαζή, 2002). Όπως επισήμανε ο Peters (1996), το ραδιοφωνικό πλαίσιο δίνει την ευκαιρία στον ομιλητή να επικοινωνεί χωρίς σώμα και στο κοινό να φαντάζεται τα σενάρια. Ταυτόχρονα, παρατηρείται μια συσχέτιση του ήχου με την ταυτότητα του ατόμου και την αλληλοδιαπλοκή του με την κοινωνία (Γαζή, 2010).

Σε αντίθεση με τις λέξεις που είναι ανθρώπινη επινόηση, οι ήχοι είναι φυσικοί και λειτουργούν ως μορφή σημασιοδότησης του φυσικού κόσμου (Crisell, 1991). Σύμφωνα με τον Goffman *“στην αληθινή ζωή είμαστε ικανοί να διακρίνουμε τους σημαντικούς από τους λιγότερο σημαντικούς ήχους, στο ραδιόφωνο αυτό πρέπει να γίνει από άλλους.”* Έτσι, κατά τη διάρκεια μιας ραδιοφωνικής εκπομπής, ο εκφωνητής δίνει περισσότερη έμφαση στους σημαντικότερους

ήχους (Crisell, 1991). Ως τυφλό μέσο που είναι το ραδιόφωνο, ακόμα και η σιωπή είναι ακουστή. Μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά, δηλαδή να υποδηλώσει πως την παρούσα στιγμή δεν συμβαίνει τίποτα, ή θετικά δηλαδή να σηματοδοτήσει ότι τα γεγονότα που συμβαίνουν δεν εκφράζονται με ήχους (Crisell, 1991).

Επιπρόσθετα, ένα άλλο κύριο χαρακτηριστικό του ραδιοφώνου είναι η αμεσότητα. Τα παραδοσιακά μέσα μαζικής επικοινωνίας, η τηλεόραση και ο τύπος, δεν μπορούν να το ανταγωνιστούν ως προς την αμεσότητα του στην πληροφορία. Ο εκφωνητής αναμεταδίδει τα γεγονότα που συμβαίνουν την ίδια στιγμή. Έτσι, όσον αφορά τα παραδοσιακά μέσα, το ραδιόφωνο είναι το πιο επιτυχημένο στη παρουσίαση των ειδήσεων αφού μεταδίδει τα γεγονότα την ώρα που διαδραματίζονται (Crisell, 1991).

Κεφάλαιο 2: Αναγκαιότητα μελέτης και περιγραφή του προβλήματος

Όσον αφορά την Κύπρο, η ιστορία του ραδιοφώνου ξεκινά στις 4 Οκτωβρίου 1953 όπου ιδρύθηκε το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου (ΡΙΚ), ο κρατικός ραδιοσταθμός. Την 1^η Οκτωβρίου 1957 ξεκίνησε να λειτουργεί και η κρατική τηλεόραση.

Το 1974 ήταν μια χρονιά που στιγματίσε την ιστορία της Κύπρου. Στις 15 Ιουλίου 1974, μετά από εντολή της Χούντας των Αθηνών, πραγματοποιήθηκε πραξικόπημα στο νησί από την Εθνική Φρουρά της Κύπρου, την ΕΛΔΥΚ (Ελληνική Δύναμη Κύπρου) και την ΕΟΚΑ Β΄ με σκοπό την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Ο τότε πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ΄ διέφυγε στην Πάφο και πρόεδρος τοποθετήθηκε ο Νίκος Σαμψών. Στη συνέχεια ανακηρύχθηκε η "Ελληνική Δημοκρατία της Κύπρου." Τότε, το ΡΙΚ καταλήφθηκε από τους πραξικοπηματίες. Η τηλεόραση σταμάτησε την λειτουργία της για 12 μέρες, σε δύο χρονικές περιόδους. Το ΡΙΚ, μετά από εντολές του Αντισυνταγματάρχη Λιασκώνη, μετέδωσε την ψευδή είδηση ότι ο Μακάριος ήταν νεκρός, κάτι που κλόνησε την εμπιστοσύνη των πολιτών έναντι του ραδιοσταθμού. Τότε, ο Νίκος Νικολαΐδης, στέλεχος του ΡΙΚ, ίδρυσε τον πρώτο ιδιωτικό ραδιοσταθμό της Κύπρου, το "Ράδιο Πάφος" όπου ακούστηκε το μήνυμα του Μακαρίου, ότι δεν ήταν νεκρός. Το "Ράδιο Πάφος" εξέπεμπε στην επαρχία της Πάφου και το σήμα του έφτανε μέχρι και σε κάποιες περιοχές της Λεμεσού. Στις 20 Ιουλίου 1974, όπου η Τουρκία εισέβαλλε στο νησί, ο κρατικός ραδιοσταθμός έγινε στόχος της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας και του πυροβολικού με επιδίωξη την καταστροφή των εγκαταστάσεών, κάτι που δεν πραγματοποιήθηκε. Εντός 3 ημερών η Τουρκία κατέλαβε την Κερύνεια και τις γύρω περιοχές και στις 23 του Ιούλη κηρύχθηκε εκεχειρία. Η Χούντα των Αθηνών και η πραξικοπηματική κυβέρνηση κατέρρευσαν και ξεκίνησαν συνομιλίες στη Γενεύη. Με την κατάρρευση των συνομιλιών, στις 14 Αυγούστου ξεκίνησε δεύτερη επιχείρηση που ονομάστηκε "Αττίλας ΙΙ" με αποτέλεσμα την κατοχή του 36,2% του νησιού. Συνολικά έχασαν τη ζωή τους περίπου 3000 Ελληνοκύπριοι και υπήρξαν 1619 Ελληνοκύπριοι αγνοούμενοι και 275 Τουρκοκύπριοι αγνοούμενοι. Γύρω στους 200.000 Ελληνοκύπριους έγιναν πρόσφυγες στην ίδια τους την χώρα και η κατοχή συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Την περίοδο του πραξικοπήματος μέχρι την πτώση της χούντας και της πραξικοπηματικής κυβέρνησης, το ΡΙΚ εφόσον βρισκόταν υπό τον έλεγχο των πραξικοπηματιών, μετέδιδε ψευδείς ειδήσεις αλλά και παραπλανητικές πληροφορίες (Τσώκος, 2017). Παρόλα αυτά, τη μετέπειτα περίοδο, ο ρόλος του ραδιοφώνου υπήρξε καταλυτικός αφού λειτούργησε ως κύρια πηγή ενημέρωσης και επικοινωνίας για τον κυπριακό λαό. Ακόμη και οι εγκλωβισμένοι, διατηρούσαν επαφή με τις ελεύθερες περιοχές μέσω των μηνυμάτων που εξέπεμπαν από τον ραδιόφωνο. Ο νυν πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του ΡΙΚ Θανάσης Τσώκος, το 2016 ανέφερε στην εφημερίδα "Ο Φιλελεύθερος" την σημαντικότητα που διαδραμάτισε το ραδιόφωνο:

"Μέσα από την κρίση του 1974 και της περιόδου που προηγήθηκε, αλλά και αυτής που ακολούθησε, καταδεικνύεται η δύναμη του ραδιοφώνου ως ΜΜΕ. Το ραδιόφωνο από

χρήσιμο και αναγκαίο μέσο, την εποχή εκείνη, κατέστη ζωτικής σημασίας και σχετίστηκε άμεσα με την ύπαρξη και την επιβίωση του κυπριακού λαού”

Λαμβάνοντας υπόψη αυτό το πλαίσιο, η παρούσα έρευνα εστιάζεται στη μελέτη του ραδιοφώνου κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974 και την μετέπειτα περίοδο (μέχρι το 1989 που συνεχιζόταν η επικοινωνία με τους εγκλωβισμένους) αφού παρόλη τη σημαντικότητα του μέσου εκείνη την περίοδο, υπάρχει ένα κενό στην βιβλιογραφία όσον αφορά τον ρόλο του, όπως και τον ρόλο των υπόλοιπων μέσων τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Σημειώνεται ότι το 1974 δεν είχαν όλοι οι πολίτες τηλεόραση και η μόνη πηγή ενημέρωσης ήταν ο τύπος και το ραδιόφωνο. Συγκεκριμένα η έρευνα του ραδιοφώνου κρίνεται πιο σημαντική αφού το μέσο χαρακτηρίζεται από αμεσότητα στην είδηση και την πληροφορία, κάτι που σε περιόδους πολέμου είναι ακόμη πιο κρίσιμο. Όπως αναφέρει ο Crissel (1991, σελ. 55):

“Οι ειδήσεις στο ραδιόφωνο έχουν μακρά και σεβαστή παράδοση. Μπορεί κανείς ακόμα και σήμερα ν’ ακούσει τα δελτία ειδήσεων του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου τα οποία ετοίμαζαν οι Άλβαρ Λίντελ και Φρανκ Φίλλιπς, και να τα εκτιμήσει ως πρότυπα παρουσίασης και ως θαυμάσια ιστορικά ντοκουμέντα.”

Εφόσον ο ήχος του ραδιοφώνου συνδέεται με την ταυτότητα του ατόμου και την αλληλοδιαπλοκή του με την κοινωνία (Γαζή, 2010), φτάνουμε στο εξής **ερευνητικό ερώτημα:**

- Πώς διαμορφώνεται η ταυτότητα του ακροατή κατά την περίοδο της τουρκική εισβολής; Και συγκεκριμένα, πώς συγκροτήθηκε η κοινωνική ταυτότητα από τους ακροατές του ραδιοφώνου από την έναρξη της εισβολής μέχρι και το 1989 όπου υπήρχε ακόμη ραδιοφωνική επικοινωνία με τους εγκλωβισμένους;

Κεφάλαιο 3: Επισκόπηση Βιβλιογραφίας

Όπως προαναφέρθηκε, παρατηρείται ένα βιβλιογραφικό κενό όσον αφορά το ρόλο των μέσων κατά την περίοδο της εισβολής στην Κύπρο. Παρόλα αυτά, οι έρευνες που θα αναφερθούν παρακάτω, σχετίζονται με το ρόλο του ραδιοφώνου σε περιόδους κρίσης, την ακουστική ταυτότητα και τις ταυτότητες που προκύπτουν από το ραδιόφωνο.

Στην έρευνα τους με θέμα *“Η εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος σε μια κρίση: Το ραδιόφωνο και ο μοναδικός του ρόλος”* οι Lachlan, McIntyre και Seeger (2009) αναδεικνύουν τον ρόλο του ραδιοφώνου σε περιόδους κρίσης. Οι ερευνητές, για να τονίσουν την ισχυρότητα του μέσου, κάνουν αναφορά στο *“War of Worlds.”* Συγκεκριμένα, το War of Words είναι φανταστικό μυθιστόρημα του Χέρμπερτ Τζορτζ Γουέλς όπου Αρειανοί εξωγήινοι εισβάλλουν στη Γη. Στις 30 Οκτωβρίου 1938, μεταδόθηκε από ραδιόφωνο των ΗΠΑ, όπου τα πρώτα 40 λεπτά παρουσιάστηκαν υπό μορφή δελτίου ειδήσεων. Αποτέλεσμα ήταν ο δημόσιος πανικός αφού τουλάχιστον ένα εκατομμύριο άνθρωποι είχαν πειστεί ότι η είδηση ήταν αληθινή. Το γεγονός αυτό δείχνει τη δύναμη του μέσου όπως και τη δύναμη που έχει μια ραδιοφωνική εκπομπή. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη σημαντικότητα του μέσου σε περιόδους κρίσης και στο ότι το ραδιόφωνο λειτουργεί προς το δημόσιο συμφέρον, διαδίδοντας πληροφορίες και μέτρα που πρέπει να ληφθούν από το κοινό. Κάνοντας αναφορά σε μια κρίση, οι Lachlan, McIntyre και Seeger (2009) την ορίζουν ως ένα μη αναμενόμενο συμβάν με υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας και οποιοδήποτε γεγονός το οποίο απειλεί τη σωματική ακεραιότητα των πολιτών, την περιουσία τους και γενικά ένα συμβάν που μπορεί να δημιουργήσει πανικό, όπως πόλεμος, τρομοκρατική επίθεση, πλημμύρες και καταστροφές. Σε τέτοιες περιόδους, τα άτομα αναζητούν πληροφορίες. Πλέον, η ενημέρωση γίνεται από την τηλεόραση, το ραδιόφωνο και το διαδίκτυο. Ωστόσο, το ραδιόφωνο χαρακτηρίζεται από τεχνολογική απλότητα και συνεπώς μπορεί να ανταπεξέλθει καλύτερα από τα άλλα μέσα σε μια κρίσιμη περίοδο. Στη μεγαλύτερη διακοπή ρεύματος στην ιστορία των ΗΠΑ, τον Αύγουστο του 2003, οι τηλεοπτικοί σταθμοί δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν και το κοινό για να ενημερώνεται χρησιμοποιούσε ραδιόφωνα με μπαταρίες αφού δεν ήταν εφικτή η δυνατότητα ενημέρωσης από την τηλεόραση. Παρόμοια περιστατικά ήταν ο τυφώνας στη Φλόριντα το 2001 και οι πυρκαγιές στο Σαν Ντιέγκο το 2007. Το ραδιόφωνο ανταποκρινόταν γρήγορα και αποτελεσματικά στο κοινό στέλνοντας πληροφορίες σχετικά με το εύρος της ζημιάς, τις αιτίες της κρίσης και τους επιζώντες. Οι Seeger, Lachlan και McIntyre, ερεύνησαν συγκεκριμένα 127 ραδιοσταθμούς στις ΗΠΑ. Σημαντικό εύρημα είναι ότι το 91,3% των σταθμών έχουν τη δυνατότητα μετάδοσης πληροφοριών σε κρίσιμες περιόδους ακόμα και μετά τη διακοπή ρεύματος αφού αναγνωρίζουν την ανάγκη του κοινού για άμεση πληροφόρηση. Συμπεράναν ότι σε περιόδους κρίσης το ραδιόφωνο εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον. Ένα στοιχείο του δημόσιου συμφέροντος είναι η προετοιμασία για μια έκτακτη ανάγκη. Αν και δεν είναι όλοι οι σταθμοί προετοιμασμένοι, έχουν την ικανότητα να ανταποκρίνονται άμεσα και να αυτοοργανώνονται όταν κρίνεται αναγκαίο. Σημαντικό εύρημα της έρευνας είναι ότι οι ραδιοφωνικοί σταθμοί που καλύπτουν μικρές και μεσαίες κοινότητες είναι πιο έτοιμοι ως προς την κάλυψη της είδησης σε μια κρίση. Αυτό προκύπτει επειδή είναι

πιο κοντά στις κοινότητες και γνωρίζουν τις ανάγκες τους, έχοντας περισσότερες πληροφορίες σχετικά με αυτές και τους τοπικούς οργανισμούς. Υπάρχει μια ισχυρή σύνδεση της τοπικής κοινότητας με τους ραδιοσταθμούς και έτσι αντιλαμβάνονται το καθήκον τους και την ανάγκη των πολιτών για ενημέρωση σε μια κατάσταση αναταραχής, έχοντας μεγαλύτερη αίσθηση των ρόλων τους, του κοινωνικού τους καθήκοντος καθώς και του “*ανήκειν*” στην κοινότητα.

Στην διδακτορική του διατριβή με θέμα: “*Πρόσδεση με τον τόπο μέσω του καθημερινού ήχου: Η περίπτωση της κατεχόμενης Λευκωσίας*” ο Γιάννης Χρηστίδης (2016), επιχειρεί μια εθνογραφική μελέτη του ήχου στην πρωτεύουσα της Κύπρου, την Λευκωσία. Η Λευκωσία, είναι η μοναδική ευρωπαϊκή πρωτεύουσα που είναι διχοτομημένη όπου από το κέντρο της περνά η πράσινη γραμμή η οποία χωρίζει την πόλη αλλά και ολόκληρο το νησί, στην ελεύθερη και την κατεχόμενη περιοχή. Σε αντίθεση με το τείχος του Βερολίνου ή τα τείχη του Μπέλφαστ, στη Λευκωσία δεν υπάρχει κάποιο οπτικό φράγμα παρά μόνο περιφράξεις, τσάντες άμμου, βαρέλια, κάποια κενά κτίρια και η νεκρά ζώνη όπου επικρατεί έντονη σιωπή. Οι κάτοικοι του νησιού είναι Ελληνοκύπριοι, Τουρκοκύπριοι, Αρμένιοι, Μαρωνίτες και Λατίνοι. Μετά τα γεγονότα του 1974, οι Τουρκοκύπριοι μετακινήθηκαν στο κατεχόμενο κομμάτι του νησιού (βόρειο τμήμα) και οι ελληνοκύπριοι στις ελεύθερες περιοχές (νότιο κομμάτι του νησιού). Τα άτομα δεν είχαν την δυνατότητα να διαπεράσουν από τη μια περιοχή στην άλλη μέχρι τον Απρίλιο του 2003 όπου άνοιξαν τα οδοφράγματα. Ο Χρηστίδης, μέσα από την εθνογραφική μελέτη και τις συνεντεύξεις από τους πολίτες που ζουν και εργάζονται στο κέντρο της πόλης, αναδεικνύει τη σχέση και αλληλεπίδραση του ήχου με τον τόπο και την ανθρώπινη ακουστική εμπειρία όπως και το ρόλο της ακουστικής κοινότητας με έμφαση στην εμπειρία του ακροατή, αφού οι ακροατές αποτελούν τμήματα του τοπίου. Ερευνώντας το ηχητικό τοπίο στο κέντρο της πόλης, εντόπισε κοινά ακουστικά χαρακτηριστικά ανάμεσα στις δύο κοινότητες (Τουρκοκύπριους και Ελληνοκύπριους). Παρατηρούνται κάποιες ηχητικές ομοιότητες και διαφορές στο κατεχόμενο και ελεύθερο κομμάτι. Η ελεύθερη περιοχή είναι περισσότερο πολυάσχολη και θορυβώδης, τα αυτοκίνητα είναι σχετικά καινούργια συνεπώς και δεν παράγουν πολύ θόρυβο. Όσον αφορά τους ηλεκτρονικούς ήχους, όπως είναι οι ήχοι κλήσης από κινητά τηλέφωνα, είναι διακριτικοί. Το στυλ μουσικής, όπου υπάρχει είναι πιο σύγχρονο και οι φυσικοί ήχοι προέρχονται από δέντρα, πουλιά και μικρά ζώα όπως γάτες και σκύλοι. Οι ανθρώπινοι ήχοι προέρχονται από συνομιλίες, οι οποίες δεν είναι μόνο στα ελληνικά αλλά και στα τουρκικά και σε άλλες γλώσσες από τουρίστες ή εργάτες από άλλες χώρες (ευρωπαϊκές γλώσσες, αφρικάνικες και ασιατικές). Στο κατεχόμενο κομμάτι, τα αυτοκίνητα ακούγονται εντονότερα γιατί είναι πιο παλιά και στα εστιατόρια η μουσική είναι πιο δυνατή με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να μιλούν πιο έντονα. Οι φυσικοί ήχοι είναι οι ίδιοι όπως και οι ανθρώπινοι αφού και στο κατεχόμενο κομμάτι παρατηρείται μια ποικιλία γλωσσών. Η πιο μεγάλη διαφορά είναι ανάμεσα στα θρησκευτικά ηχητικά σήματα. Στις ελεύθερες περιοχές ακούγεται η εκκλησία, οι καμπάνες και οι ψαλμωδίες. Στο κατεχόμενο κομμάτι ακούγεται η Ισλαμική έκκληση για προσευχή. Και στις δύο περιπτώσεις, ο ήχος είναι έντονος αφού ενισχύεται από μεγάφωνα. Έτσι, τα θρησκευτικά ηχητικά σύμβολα ταξιδεύουν ανάμεσα στις δύο περιοχές και ακούγονται σε όλο το κέντρο της πόλης και κατά μήκος της νεκρής ζώνης. Ο Χρηστίδης, φτάνει στο συμπέρασμα ότι στο κέντρο

της Λευκωσίας έχει δημιουργηθεί μια ηχητική κοινότητα ανάμεσα στους κατοίκους της. Αυτή η ηχητική κοινότητα αποτελείται από άτομα διαφορετικής εθνότητας, θρησκείας, γλώσσας και καθημερινότητας αλλά όλοι μεταξύ τους έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Συνδέουν τις ηχητικές τους μνήμες με προσωπικές ιστορίες, εμπειρίες, αναμνήσεις και την καθημερινότητά τους. Ο ήχος, έχει την ιδιότητα να δημιουργεί ακουστικές κοινότητες πέρα από τα οπτικά φράγματα. Διαπιστώνεται ο όρος των ηχητικών σημάτων του Schafer (1977), όπου τα ηχητικά σήματα είναι σημαντικοί ήχοι για τα μέλη της κοινότητας και σχετίζονται με τον πολιτισμό, ορίζουν ακουστικές κοινότητες, αμφισβητούν τις γεωγραφικές περιοχές, έχουν την ικανότητα να ταξιδεύουν διαμέσου των συνόρων και τέλος δημιουργούν μια ακουστική κοινότητα ανεξάρτητα από τους οπτικούς περιορισμούς του χώρου. Αυτή η ακουστική κοινότητα συντελεί στην ύπαρξη και συγκρότηση μιας ταυτότητας με κοινά χαρακτηριστικά. Ίσως θα μπορούσε κανείς να πει ότι διαπιστώνεται μια ακουστική ταυτότητα στο πλαίσιο της ακουστικής κοινότητας.

Στην έρευνα της με θέμα: *“Ραδιόφωνο και συλλογική ταυτότητα το 2006 κατά την εξέγερση στην Οαχάκα”* η Jennifer Rogers (2006) μελετά τη συγκρότηση της συλλογικής ταυτότητας από το ραδιόφωνο κατά την περίοδο της εξέγερσης. Συγκεκριμένα, το 2006 στην Οαχάκα, τη δεύτερη πιο φτωχή πολιτεία του Μεξικού σημειώθηκε λαϊκή εξέγερση με στόχο τα δικαιώματα της γης, των αγροτών και καλύτερους μισθούς. Η εξέγερση έγινε από το κοινωνικό κίνημα “Λαϊκή Συνέλευση του Λαού της Οαχάκα” (APPO) που ήταν μια ένωση των κινημάτων των δασκάλων, γυναικείων ομάδων, ομάδων ιθαγενών και συνδικάτων όπου κατά την εξέγερση αντιμετωπίστηκαν βίαια από την κυβέρνηση. Στο Μεξικό καταγράφεται μεγάλο ψηφιακό χάσμα όπως και φτώχεια, έτσι το κίνημα APPO, χρησιμοποίησε το ραδιόφωνο για τη διάδοση μηνυμάτων και πληροφοριών αφού τα κυρίαρχα μέσα ήταν ελεγχόμενα από την κυβέρνηση. Όπως υποστηρίζει ο Buckley (2000): *“το ραδιόφωνο είναι μοναδικό αφού είναι παρόν σε όλα τα έθνη, πλούσια και φτωχά, καθώς και σε αστικά κέντρα και απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές.”* Συγκεκριμένα, το κίνημα πήρε τον έλεγχο του “Radio Universidad” και του “Radio Planton.” Οι σταθμοί λειτουργούσαν 24 ώρες ημερησίως και ανακοίνωναν λεπτομερώς τα γεγονότα και τους λόγους των κινητοποιήσεων. Επίσης, μέσα από το ραδιόφωνο αντιμετώπιζαν τα αρνητικά μηνύματα της κυβέρνησης και των μέσων ενημέρωσης. Το ραδιόφωνο λειτούργησε ως μια διέξοδος στην προσπάθεια πληροφόρησης, δράσης και ταχείας κινητοποίησης όπου παράλληλα ενίσχυσε την ικανότητα του κινήματος και χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο κινητοποίησης, δημοκρατικής συμμετοχής και δημιουργίας συλλογικής ταυτότητας. Μέσα από εθνογραφική παρατήρηση και συνεντεύξεις, η Rogers κατέληξε στο ότι το ραδιόφωνο λειτούργησε ως ένα εναλλακτικό μέσο για τη δημοκρατία και τη συμμετοχή των ατόμων στη κοινωνία των πολιτών αφού δημιουργήθηκε ένα δημόσιο φόρουμ όπου γινόταν ανταλλαγή πληροφοριών και τα μέλη του κινήματος ενημερώνονταν συνεχώς. Μεταδίδονταν ακόμη και τραγούδια διαμαρτυρίας αλλά και ελπίδας. Μέσα από το ραδιόφωνο που ήταν το μόνο μέσο επικοινωνίας κατά την εξέγερση, συγκροτήθηκε μια κοινή συλλογική ταυτότητα ανάμεσα στα μέλη του κινήματος. Σημειώθηκε μια κοινή ακουστική εμπειρία μεταξύ των ακροατών, κάτι το οποίο ο Hartley (2000) το ονομάζει “φανταστική κοινότητα.” Οι ακροατές είχαν κοινές συναισθηματικές συνδέσεις και εμπειρίες

όπως και κοινή σύνδεση με το κίνημα. Κατασκευάστηκε μια κοινή συλλογική ταυτότητα όπου συμπίπτει με τον ορισμό της συλλογικής ταυτότητας των Polletta και Jasper (2001): *"Οι γνωστικές, ηθικές και συναισθηματικές συνδέσεις ενός ατόμου με μια ευρύτερη κοινότητα, κατηγορία, πρακτική ή ίδρυμα. Είναι η αντίληψη του κοινού για μια κατάσταση ή σχέση που μπορεί κανείς να την φανταστεί κυρίως παρά να την βιώσει άμεσα και είναι διαφορετική από την ατομική ταυτότητα, και μπορεί να αποτελεί μέρος της ατομικής ταυτότητας."* Σημειώθηκε μια "ραδιοφωνοκρατία" όπου ο Hartley (2000), την περιγράφει ως τη χρήση του ραδιοφώνου ως δημοκρατικό μέσο, αλλά στη προκειμένη περίπτωση, σύμφωνα με τη Rogers, η ραδιοφωνοκρατία θα μπορούσε να αναπαριστά τη σημασία και το ρόλο του ραδιοφώνου στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας του κοινωνικού κινήματος κατά την εξέγερση. Πέραν από τη "φαντασιακή κοινότητα" που δημιουργήθηκε από τους ακροατές, τα άτομα μεταξύ τους αλληλοεπιδρούσαν καθημερινά μέσα από δημόσιες συζητήσεις (φόρα) που γίνονταν στο ραδιόφωνο, από τα μηνύματα που έστελναν αλλά και μέσα από τις φυσικές τους εμπειρίες στις αναταραχές, ενισχύοντας έτσι την συλλογική τους ταυτότητα.

Δύο άλλες έρευνες είναι *"Η σχέση εκφωνητή και ακροατή στο ραδιοφωνικό οικονομικό οργανισμό: Περίπτωση Geronimo Groony"* (Γαζή, 2001) και *"Το ραδιοφωνικό πλαίσιο και η επαγγελματική του ταυτότητα"* (Γαζή, 2002). Αν και οι δύο αυτές έρευνες επικεντρώνονται στον εκφωνητή και στον ραδιοφωνικό οργανισμό, αποδεικνύουν την έντονη διαδραστικότητα του ραδιοφώνου και την δημιουργία κοινότητας ανάμεσα στον οργανισμό, τον εκφωνητή και τους ακροατές. Γενικά, η ραδιοφωνική επικοινωνία χαρακτηρίζεται ως γραμμική, δηλαδή μονόδρομη, όπου ο δέκτης λαμβάνει μηνύματα αλλά παραμένει αμέτοχος. Παρόλα αυτά, μέσα από τις συγκεκριμένες έρευνες καταδεικνύεται ότι το μοντέλο επικοινωνίας είναι ολιστικό, δηλαδή ο δέκτης αισθάνεται ότι εμπλέκεται σε μια συνεχή επικοινωνία. Η ροή της πληροφορίας είναι κυκλική όπου πομπός και δέκτης αισθάνονται την επικοινωνία ως διαπροσωπική. Με τον όρο ολιστική ραδιοφωνική επικοινωνία υπογραμμίζεται η αποτελεσματικότητα που έχει το μέσο λόγω των μοναδικών του χαρακτηριστικών και η αλληλοδιαπλοκή μεταξύ του εκφωνητή και των ακροατών. Μέσα από την αλληλεπίδραση των παραγωγών και των ακροατών, δημιουργούνται όχι μόνο ταυτότητες όπου τα άτομα νιώθουν ότι ανήκουν σε μια κοινή ομάδα, αλλά και μια οικειότητα μεταξύ τους την στιγμή που βρίσκονται σε διαφορετικές χωροχρονικές τοποθεσίες, κάτι που οι Horton και Wohl (1956) το χαρακτήρισαν ως "μακρινή οικειότητα."

Κεφάλαιο 4: Θεωρητικό Πλαίσιο

Αρχικά, η μελέτη της ταυτότητας αποτελεί μια συνέχεια της γνώσης και της συνείδησης για τον εαυτό. Η επιστημονική προσέγγιση του εαυτού έχει τα χνάρια της στα αρχαία χρόνια στο χώρο της φιλοσοφίας και την άνθηση της στις αρχές του 20^{ου} αιώνα με το ενδιαφέρον της ψυχολογίας για τον εαυτό και την ταυτότητα. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Freud έθεσε τα θεμέλια της ψυχαναλυτικής θεωρίας, όπου το άτομο κατανοεί τον κόσμο μέσα από την γλώσσα. Παρόλο που ο Freud δεν ανέφερε την έννοια της ταυτότητας, έδωσε τις βάσεις για το πως η ταυτότητα μπορεί να κατασκευαστεί, να αναλυθεί και να κατανοηθεί μέσω των ταυτίσεων.

Αρχικά, ο ρόλος του άλλου αποτελεί κύρια προϋπόθεση για την συγκρότηση της ταυτότητας, κάτι που φαίνεται και στο έργο του ψυχαναλυτή Jack Lacan όπου υποστήριξε την σύνδεση της ταυτότητας με την επιθυμία, την απόλαυση, το φαντασιακό, το συμβολικό και ότι η ταυτότητα συγκροτείται διαμέσου της ταύτισης του ατόμου με τον “Άλλο,” όπου ορίζει το σημείο ως “κουμποβελονιά.”

Τον ρόλο του “Άλλου” υποστηρίζει και ο Αμερικανός ψυχαναλυτής Erik Erikson (1968). Ειδικότερα, στο έργο του επισημαίνει ότι ο κυρίαρχος ρόλος στη διαμόρφωση της ταυτότητας είναι η αλληλεπίδραση που έχει το άτομο με το εξωτερικό περιβάλλον και διαπίστωσε ότι η ταυτότητα δεν ολοκληρώνεται σε κάποιο στάδιο της ζωής του ατόμου αλλά εξελίσσεται με την πάροδο των χρόνων. Σύμφωνα με το έργο του Erikson, αυτό που προσδιορίζει την ταυτότητα από τα πρώτα χρόνια της ζωής του ατόμου μέχρι και την ενηλικίωση είναι η κοινωνική μάθηση και η ταυτότητα είναι ένα αίσθημα ενότητας και συνέχειας. Ο Immanuel Kant ανέφερε ότι ο εαυτός ουσιαστικά είναι η αντίληψη του κάθε ατόμου που έχει αποκτήσει μέσα από τα ερεθίσματα του με τον εξωτερικό κόσμο.

Το 1969, ο Henri Tajfel, έδωσε ένα ορισμό για την έννοια της κοινωνικής ταυτότητας ως “*τη θεωρία της υπαγωγής σε μια ομάδα και των διομαδικών σχέσεων που βασίζεται στην αυτό – κατηγοριοποίηση, την κοινωνική σύγκριση και τη δόμηση ενός κοινού αυτό – προσδιορισμού σε όρους ιδιοτήτων που προσδιορίζουν μια ενδο – ομάδα.*”

Ουσιαστικά, η κοινωνική ταυτότητα είναι η αίσθηση του ατόμου για το ποιος είναι και προέρχεται από το γεγονός ότι είναι μέλος μιας ομάδας (Mead, 1934).

Ο Anderson (1983) και ο Hobsbawm (1990) υποστήριξαν πως κάθε κοινωνική ομάδα κατέχει τη δική της ξεχωριστή ταυτότητα και υπάρχει μια συναισθηματική σύνδεση μεταξύ των μελών της.

Σύμφωνα με τον Stewart Hall (2000): “*τα άτομα συγκροτούνται από πολλές ταυτότητες και οι ταυτότητες, τόσο οι ατομικές όσο και οι συλλογικές, δεν προϋπάρχουν, αλλά κατασκευάζονται.*” Επίσης, πρόσθεσε ότι ένα άτομο ενδεχομένως να έχει τόσες ταυτότητες όσοι και οι ρόλοι που καλείτε να αναπαραστήσει.

Μελετώντας την κοινωνική ταυτότητα, είναι σημαντικό να αναφερθούν οι έννοιες της ομοιότητας και ετερότητας. Με την έννοια ετερότητα εννοούμε την προσπάθεια των ατόμων να διαφοροποιηθεί από τους άλλους, να διεκδικήσει και να προστατεύσει τον εαυτό του. Με την έννοια ομοιότητα εννοούμε την προσπάθεια του ατόμου να συσχετιστεί με τους άλλους. Σύμφωνα με το Ferguson (2004), αυτή την περίοδο αναδύεται το μοντέλο ταυτότητας της ομοιομορφίας, δηλαδή ότι πλέον η κοινωνία αποτελείται από μια συλλογή ταυτόσημων ατόμων.

Συνδέοντας την έννοια της ταυτότητας με τον ήχο, ο Murray R. Schafer (1977), υποστηρίζει ότι το άτομο επικοινωνεί πρωταρχικά μέσω των ήχων που παράγει. Παράγει ήχους προκειμένου να δράσει, να παρουσιαστεί, να καλέσει ή να προειδοποιήσει. Σύμφωνα με τον Theo Van Leeuwen (1991), ο ήχος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να παρουσιάσει και να αναπαραστήσει το περιβάλλον, τις δράσεις και την αλληλόδραση των ατόμων και είναι κάτι που βιώνεται και αποτυπώνεται στη μνήμη των ακροατών. Ο Martinec (1995) χαρακτήρισε τον ήχο ως ένα δυναμικό σημείο ανεξάρτητα με τον τρόπο χρήσης ή αναπαράστασης του. Κατά τον Martinec, ο ήχος είναι δράσεις και συνεπώς μπορεί να αναπαραστήσει τις δράσεις όχι μόνο των ανθρώπων αλλά και του περιβάλλοντος και της ευρύτερης κοινωνίας. Στην επικοινωνιακή θεωρία του ήχου (Barry Truax, 2001), ο ήχος αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο μελέτης στη διαδικασία κατανόησης και ερμηνείας του μηνύματος που παράγεται από αυτόν. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη μεταφορά της πληροφορίας που προέρχεται από τον ήχο και το άκουσμα χαρακτηρίζεται ως αρχέγονο σημείο επικοινωνίας με τον ήχο ως τη πρωταρχική επιφάνεια διεπαφής ατόμου και περιβάλλοντος. Το μοντέλο επικοινωνίας σύμφωνα με τον Truax (2001), είναι ολιστικό δηλαδή ο πομπός και ο δέκτης έχουν την αίσθηση της διαπροσωπικής επικοινωνίας. Τα ηχητικά σήματα είναι γεγονότα όπου ο ήχος θεωρείται ως σήμα και γεγονός και μπορεί να δημιουργήσει ακουστικές κοινότητες με κοινά χαρακτηριστικά.

Ο Truax (1984) χρησιμοποίησε τον όρο ακουστική κοινότητα για να εξηγήσει περιβάλλοντα και καταστάσεις όπου ο ήχος κατείχε μεγάλη σημασία και στη συνέχεια όρισε την ακουστική κοινότητα ως *“οποιοδήποτε ηχητικό σκηνικό στο οποίο η ακουστική πληροφορία διαδραματίζει διαδεδομένο ρόλο στις ζωές των κατοίκων.”*

Στην παρούσα έρευνα θα ερευνηθεί ο συσχετισμούς του ήχου του ραδιοφώνου και της κοινωνικής ταυτότητας, ώστε να απαντηθεί το ερώτημα αναφορικά με τον τρόπο που διαμορφώνεται η ταυτότητα του ακροατή του ραδιοφώνου από την περίοδο της τουρκικής εισβολής μέχρι το 1989.

Κεφάλαιο 5: Μεθοδολογία

Για την διεξαγωγή της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ποιοτική μεθοδολογία. Το εργαλείο συλλογής δεδομένων και ανάλυσης ήταν οι συνεντεύξεις οι οποίες ήταν εις βάθος όπου ο συνεντευξιαζόμενος κατευθυνόταν στο κεντρικό θέμα από τις ερωτήσεις αλλά είχε την δυνατότητα να αναπτύξει ελεύθερα τις δικές του εμπειρίες (Ιωσηφίδης, 2008). Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 14 συνεντεύξεις ημι-δομημένου τύπου, δηλαδή υπήρξαν προκαθορισμένες ερωτήσεις αλλά ήταν ευέλικτες ως προς την σειρά, την τροποποίηση του περιεχομένου τους και την πρόσθεση ή αφαίρεση κάποιας ερώτησης ανάλογα με τον συνεντευξιαζόμενο (Ιωσηφίδης, 2008). Οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν άτομα που βίωσαν τον πόλεμο και άκουγαν τα μηνύματα του ραδιοφώνου αλλά και άτομα που δεν είναι πρόσφυγες και ενημερώνονταν για τα γεγονότα από το ραδιόφωνο. Συγκεκριμένα εκτός από τους πρόσφυγες και τους μη – πρόσφυγες, ήταν και άτομα που ήταν εγκλωβισμένοι για αρκετό διάστημα, συγγενείς εγκλωβισμένων και αιχμαλώτων, άτομα που καλέστηκαν για επιστράτευση και αγωνίστηκαν και ένα άτομο το οποίο πιάστηκε αιχμάλωτος. Έγινε προσπάθεια κάλυψης όλων των γεωγραφικών περιοχών της Κύπρου, οι συνεντευξιαζόμενοι κατάγονται από Κερύνεια, χωριά της Κερύνειας, Ριζοκάρπασο, Αμμόχωστο, Λεμεσό, Λευκωσία και Πάφο όπου οι ηλικίες τους κατά την διάρκεια του πολέμου ήταν μεταξύ 12 – 40 ετών έτσι ώστε το αποτέλεσμα να είναι όσο πιο αντικειμενικό γίνεται. Προτού γίνουν οι συνεντεύξεις, κρίθηκε απαραίτητη η καταγραφή του ραδιοφωνικού περιεχομένου κατά την διάρκεια της εισβολής και της μεταπολεμικής περιόδου, μέχρι το 1989 έτσι ώστε ο αναγνώστης να είναι σε θέση να κατανοήσει το θέμα της έρευνας. Αυτό έγινε εφικτό μέσω του αρχείου του ΡΙΚ όπου ακούστηκαν συνολικά 10 εκπομπές διάρκειας 2 περίπου ωρών η κάθε μια αλλά και από συνεντεύξεις που έγιναν στους τότε ραδιοφωνικούς παραγωγούς. Οι συνεντεύξεις έγιναν σε τέσσερις παραγωγούς, την Λυγία Κωνσταντινίδου όπου ήταν υπεύθυνη ραδιοφωνικών μουσικών προγραμμάτων, την Αλέκα Γράβαρη – Πρέκα η οποία είχε την εκπομπή “*Η γυναίκα και ο κόσμος της*” στην Φρίνη Παπαδοπούλου και τον Ανδρέα Κουκκίδη που ήταν εκφωνητές ειδήσεων.

Κεφάλαιο 6: Ραδιοφωνικό περιεχόμενο

Σε αυτό το κεφάλαιο, ακολουθεί μια περίληψη του ραδιοφωνικού περιεχομένου κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο όπως και την μεταπολεμική περίοδο, έτσι ώστε ο αναγνώστης να είναι σε θέση να κατανοήσει το περιεχόμενο του ραδιοφώνου.

6.1 Πολεμική περίοδος

Τις μέρες του πολέμου, το περιεχόμενο του ραδιοφώνου ήταν συνεχώς εμβιατήρια, πολιτικά ανακοινωθέντα, ανακοινώσεις εμπύχωσης και αναλύσεις των γεγονότων. Επίσης από το ραδιόφωνο καλούσαν άτομα για βοήθεια, επιστράτευση, εθελοντές, γιατρούς, φαρμακοποιούς, νοσηλευτές και αιμοδότες. Ο λόγος του ραδιοφώνου ήταν στην καθαρεύουσα όπου αρκετά από τα ανακοινωθέντα στη συνέχεια εκφωνούνταν και στην τουρκική και αγγλική γλώσσα.

Στις 20 του Ιούλη με την έναρξη της τουρκικής εισβολής, εκφωνήθηκε από το ραδιόφωνο η ανακοίνωση του υπουργού άμυνας για επιστράτευση των πολιτών όπως και το κάλεσμα γιατρών, οδοντιάτρων, νοσοκόμων και άλλων χρήσιμων επαγγελματιών:

“Προκήρυξης επιστρατεύσεως εφέδρων αξιωματικών, οπλιτών και γυμναστών ειδικών προσόντων. Κατόπιν αποφάσεως του υπουργικού συμβουλίου, καλούνται υπό τα όπλα έφεδροι αξιωματικοί και οπλίται, όπως και αγύμναστοι χρήσιμων επαγγελματιών εξ άπάσης της επικρατείας της Κύπρου ως κάτωθι. Πρώτον, για γυμνασμένον: άπαντες αξιωματικοί και οπλίται, κλάσεως 1958 και νεότερων, αδιακρίτως γραμμάτων ή μη επί των απολυτηρίων και ανήκοντες εις πεζικών, καταδρομάς 120 ΒΟ και ΕΣΑ, πυροβολικών, τεθωρακισμένα, μηχανικών, διαβιβάσεις, εφοδιασμού, μεταφορών, τεχνικού υλικού, υγειονομικού, ναυτικού, αεροπορία. Δεύτερον, αγύμναστοι: οιασδήποτε ηλικίας, γιατροί, οδοντίατροι, φαρμακοποιοί, νοσοκόμοι, εις τους οποίους έχει επιδοθεί ή θα επιδοθεί από ενάρξεως της επιστρατεύσεως φύλο ατομικής προσκλήσεως της εθνικής φρουράς. Άπαντες οι ανωτέρω, υποχρεούνται να παρουσιαστώσι δια κατάταξη εις τας μονάδας της εθνικής φρουράς το βραδύτερο εντός δύο ωρών από της κοινοποιήσεως της παρούσης δια ραδιοφώνου, τηλεοράσεως... εξαιρούνται της κατατάξεως και παραμένουν εις τας θέσεις των οι κάτωθι κρατικοί υπάλληλοι εργαζόμενοι εις Αρχήν Τηλεπικοινωνιών Κύπρου, τμήμα πολιτικής αεροπορίας, τμήμα λιμένων του υπουργείου συγκοινωνιών και έργων, Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου, υπουργείο δικαιοσύνης, κεντρικός αποθήκας, κυβερνητικών τυπογραφιών... Πας όστις δεν ήθελε συμμορφωθεί προς τας διατάξεις της παρούσης προκηρύξεως διαπράττει αδίκημα τιμωρούμενος συμφώνως του άρθρου 22 του περι εθνικής φρουράς νόμου, ο υπουργός εσωτερικών και αμύνης”

Επιπρόσθετα έγινε ανακοίνωση προς τα Δημόσια Τμήματα καθώς και στην επιστράτευση μηχανημάτων και οχημάτων. Το πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν που εκφωνήθηκε ήταν το πιο κάτω:

“Ανακοινούται ότι την πρωίαν της σήμερον, τουρκικά αεροσκάφη άνευ προειδοποιήσεως, υπούλως και ανάνδρως προσέβαλαν τον σταθμό Ραντάρ, εβομβάρδισαν το στρατόπεδο της ΕΛΔΥΚ, και έριξαν εντός του τουρκοκυπριακού θύλακα Λευκωσίας – Αγίρτας μικράν δύναμη αλεξιπτωτιστών. Οι Ελληνικές Κυπριακές δυνάμεις, αντιμετωπίζουν με πρωτοφανή γενναιότητα την απρόκλητη επίθεση του τουρκικού σωβινισμού. Ο εχθρός ουδέν κατόρθωσε να επιτύχει. Μέχρι στιγμής κατερρίφθησαν τρία εχθρικά αεροσκάφη. Ουδεμία απώλεια εσημειώθη στις ημέτερες δυνάμεις.”

Το ραδιόφωνο πληροφορούσε για τα τουρκικά αεροσκάφη που έριξε ο στρατός, για τα πλήγματα ενάντιων του εχθρού και για τις τουρκικές δυνάμεις που αποβιβάστηκαν στην Κερύνεια όπου *“τα πτώματα των εχθρικών δυνάμεων επιπλέουν.”*

Παράλληλα έστελναν μηνύματα προς τους Τουρκοκύπριους όπως:

“Τουρκοκύπριοι, η ηγεσία σας, σας προδίδει. Προκειμένου να καλύψει τας εσωτερικάς τας αδυναμίας, σας οδηγεί σε μεγάλη περιπέτεια από την οποία θα ζημιωθείτε ανεπανορθώτως. Οι Έλληνες σας εσεβάστησαν, σας έχουν όλες τις ελευθερίες διακινήσεως και σας παρέχουν ίσας προς αυτούς ευκαιρίας προόδου. Αντιθέτως, η ηγεσία σας, σας αιχμαλώτισε και σας σύρει εις βεβαίαν σφαγήν. Τουρκοκύπριοι μην ακούτε την προπαγάνδα της ψευδωτικής ηγεσίας σας. Ακούστε τη φωνή μας και αγνοήστε την ηγεσία σας.”

Εκτός από την επιστράτευση, καλούσαν άτομα να δράσουν:

“Καλείτε ο κύριος Νίκος Δρακόπουλος του τμήματος δημοσίων έργων όπως επικοινωνήσει αμέσως με το αρχηγείο αστυνομίας.”

“Παρακαλούνται οι ακόλουθοι φαρμακέμποροι κύριοι Χάρης Ενωτιάδης, Κώστας Παπαέλληνας, Λοΐζος Γεωργιάδης, Λέλλος Μαρκίδης όπως επικοινωνήσουν πάραυτα μετά του Γενικού Νοσοκομείου Λευκωσίας.”

“Καλούνται όλοι οι υπάλληλοι του υπουργείου εξωτερικών όπως επικοινωνήσουν με τον αριθμό 21822.”

Τα ενθαρρυντικά μηνύματα προς τους πολίτες από τις 20 του Ιούλη και κατά τις μέρες που ακολούθησαν, ανακοινώνονταν συνεχώς:

“Η ιστορία διδάσκει ότι το μέγεθος του κινδύνου ουδέποτε τρώμαζε την ελληνικήν ψυχήν. Ο αγών υπέρ πατρίδος έχει δια τον Έλληνα πνευματικό και ηθικό μόνον περιεχόμενο και η μάχη δια αυτόν δεν είναι μάχη υλικών δυνάμεων αλλά μάχη ηθικών αξιών.”

“Δεν ζούμε εμείς μέσα στο ψέμα και στην απάτη των ονείρων, μέσα στις φλέβες μας τρέχει ηρώων αίμα. Είμαστε απόγονοι μαρτύρων!”

“Έλληνες, καμία περιγραφή δεν δύναται να αποδώσει το ωραίο θέαμα του πολεμικού οίστρου που εκυρίευσε την ψυχή των Ελλήνων της Κύπρου. Ξεπεράστηκαν και οι πλέον αισιόδοξοι προβλέψεις. Όλοι οι Έλληνες ζητούν όπλα και πιεστικώς αξιούν να μεταβούν εις την πρώτη γραμμή. Υπέροχη και άξια των μεγάλων στιγμών εμφανίζεται η Ελληνίδα της Κύπρου. Άλλες μεταφέρουν τους συζύγους των, τους αδελφούς, τους πατέρας και τους υιούς των εις τα κέντρα κατατάξεως, ενώ άλλες εφόρεσαν την τιμημένη στολή της εθελοντρίας νοσοκόμου. Έλληνες, με τόσο πολεμικόν ενθουσιασμόν, οι Τούρκοι θα πληρώσουν ακριβότατον τίμημα για την επιδειχθείσα κατακτιτική βουλιμίαν τους. Η ελληνική ψυχή και πάλιν θαυματοουργή. Ζήτω το Έθνος!”

“Ίτε παίδες Ελλήνων. Ο προαιώνιος εχθρός του έθνους και της πίστης μας θέλει να μας σκλαβώσει και πάλι. Όχι και πάλι όχι! Θα πολεμήσουμε όλοι σαν ένας άνθρωπος, όπως έκαναν πάντα οι Έλληνες. Νυν υπέρ πάντων ο αγών!”

“Έλληνες, μην δίνετε εμπιστοσύνη στο τι μεταδίδει ο Μπαϊρακ. Ψευδές είναι ό,τι μεταδίδει. Διεξάγει ψυχολογικόν πόλεμον. Προσπαθεί να σπάσει το ηθικό του αμάχου πληθυσμού. Έχετε εμπιστοσύνην εις τας ενόπλους μας δυνάμεις. Είναι ικαναί αυταί να αντιμετωπίσουν οποιανδήποτε επίθεση. Θα νικήσομεν!”

“Ελληνίδες της Κύπρου, ουδεμία υπάρχει αμφιβολία ότι θα πράξετε το χρέος σας. Ενθυμηθείτε τας μεγάλας ανατάσεις της φυλής μας. Ενθυμηθείτε τας γυναίκας του Ζαλόγγου, την Πίνδου και της ηρωώτου ΕΟΚΑ. Η Ελλάδα προστάζει. Όλοι επί των επάλξεων. Ζήτω το έθνος”

“Παίρνουμε δύναμη και θάρρος από τη γη που κρύβει τα οστά των πατέρων μας, και με την ελληνική αρετή μας, αυτήν την γη θα την κρατήσουμε λεύτερη.”

“Έλληνες! Σε κάθε ξένη επιβουλή, η απάντησης ήταν πάντοτε όχι! Όχι λέμεν και τώρα στον άνανδρο εισβολέα. Ζήτω το έθνος!”

“Ελληνικέ Κυπριακέ λαέ! Οι τούρκοι εξαπέλυσαν εναντίον μας, απροκλήτως και υπούλως όπως συνηθίζουν επίθεση για να αποδείξουν ακόμη μια φορά τας επεκτατικάς των βλέψεις. Τους απαντούμε με το αθάνατο μολών λαβέ του Λεωνίδα. Όχι δεν θα περάσουν. Οι πανέλληνες θα πολεμήσουν υπέρ βομών και εστιών μέχρις εσχάτων δια την τελικήν νίκη. Το δίκαιον είναι με το μέρος μας, ο Θεός είναι μαζί μας. Ζήτω το έθνος μας!”

“Έλληνες, ψηλά το κεφάλι, ορθό το κορμί, η νίκη είναι δική μας! Ο επιδρομέας θα πνιγεί στη θάλασσα. Ζήτω το έθνος!”

Στις 21 Ιουλίου ανακοινώθηκε το διάγγελμα του αρχιεπισκόπου Ελλάδος Σεραφείμ:

“Διάγγελμα αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σεραφείμ προς τον ελληνικό λαό: Ελληνικέ λαέ, η αθάνατη πατρίς μας καλεί δια μια ακόμη φορά εις τας πτήσεις του μεγαλείου της. Το ελληνικό έθνος ως ένδοξο και αήττητο υπερασπίζεται πάντοτε το πάτριον

έδαφος, καλείται και σήμερα, ηνωμένο, αδελφωμένο να αντιμετωπίσουμε ακόμα μια φορά τον αδιόρθωτο εισβολέα εις τα ιερά ελληνικά χώματα της Κύπρου. Παιδιά και εγγόνια των γενναίων νικητών του Αλβανικού έπους και της εθνικής αντιστάσεως, ήρθε η σειρά σας να αποδείξετε εις τους ήρωες γονείς και παππούδες σας που εδόξασαν την ιδέα της αθάνατης Ελλάδος, πολεμώντες δεόντως υπέρ της πίστεως και της πατρίδος, ότι ο Μαραθώνας και οι Θερμοπύλαι, δεν ήταν προνόμιο μόνο των προγόνων μας, είναι αρετή όπως κάθε ελληνικής γενεάς όσο θα υπάρχει αυτός ο κόσμος. Διότι η ελευθερία είναι ο όρκος των Ελλήνων, ελευθερία ή θάνατος, είναι θείο δώρο. Είμαστε έτοιμοι με την ανδρεία μας που μόνο οι Έλληνες γνωρίζουμε και με κατορθώματα μεγαλείου να εκδιώξουμε τους εισβολείς. Αντιμέτωποι με τις σήμερα προκλήσεις του έθνους μας, καλεί εσάς τα παιδιά να αγωνιστείτε ηρωικά όπου θα είναι η τελευταία μας απάντηση με τους συγκεκριμένους γείτονες για τα θεία δικαιώματα μας που καταπατούνται. Συνεχίστε με την δόξα του παρελθόντος, όλοι ανεξαιρέτως πέραν των προσωπικών διαφορών, το ηρωικό παρόν υπέρ της πατρίδας. Οι Έλληνες ως πιστά τέκνα της εκκλησίας του Θεού ξέρουν να ζουν υπερήφανα και να πεθαίνουν γενναία δια του Χριστού την πίστην και την ελευθερίαν της πατρίδος. Ζήτω το θάνατο Ελληνικό έθνος!”

Επιπρόσθετα, την δεύτερη μέρα της εισβολής, ανακοινώθηκε ότι έχει συμπληρωθεί η επιστράτευση, οι έφεδροι εφοπλίστηκαν κατάλληλα και έχει καταρρεύσει το 9^ο κατά σειρά τουρκικό αεροσκάφος. Το κάλεσμα για αιμοδοσία συνεχιζόταν και αναφέρονταν οι περιοχές που είχαν καταρρεύσει τα τουρκικά αεροσκάφη όπως και το γεγονός ότι το ηθικό του εχθρού πλέον είναι πεσμένο. Στο χωριό Μια Μηλιά οι αγρότες αποδεκάτισαν τους Τούρκους αλεξιπτωτιστές και πρότρεπαν τον κόσμο να τους αντιμετωπίσει όπως ηρωικά έπραξαν οι κάτοικοι της Μιας Μηλιάς. Το BBC κατηγορήθηκε για ανθελληνική προπαγάνδα:

“Δηλούται κατηγορηματικώς, ότι οι αναμεταδοθείσες από το BBC ειδήσεις ότι δήθεν η Κερύνεια κατέχεται από τον Τούρκο, ότι στο αεροδρόμιο Λευκωσίας εγένετο ρίψεις Τούρκων αλεξιπτωτιστών και ότι στη Λεμεσό διενεργηθέν απόβασης είναι παντελώς ψευδείς και αποσκοπούν να εξυπηρετήσουν ανθελληνικά σχέδια.”

Στη συνέχεια αναμεταδόθηκαν σχόλια του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων τα οποία αναφέρονταν στην πολεμική προσπάθεια του έθνους, τον σύσσωμο ελληνικό λαό που αμύνεται, την καθολικότητα των Κυπρίων Μακαριακών και μη Μακαριακών που αγωνίζονται για να αντιμετωπίσουν την τουρκική εισβολή, στο γεγονός ότι πλέον δεν υπάρχουν κόμματα και παρατάξεις στην Κύπρο παρά μόνο η συνεργασία και στο ότι:

“επιδιώξης της Ελλάδος υπήρξε πάντοτε η ειρήνη και η φιλία με όλους τους λαούς αλλά και πάντοτε υπερασπίζεται τα εθνικά της ιδανικά όταν απειλούνται. Την στιγμή αυτή η γειτονική Τουρκία όπου η Ελλάς πάντοτε έδινε χείρα φιλίας και έριξε εις την λήθη στα όσα αδικήματα έπραττε κατά το παρελθόν εις βάρος των Ελλήνων, επιχειρεί και πάλι να προσβάλλει την Ελλάδα εις ότι ιερότερο έχει, την εθνική της ανεξαρτησία και αξιοπρέπεια. Αυτήν την φορά, δεν πρόκειται να αγνοήσουμε την πρόκληση. Η Τουρκία θα λάβει την

απάντηση που της αξίζει και θα μετανοήσει πικρώς διότι ετόλμησε να θίξει τους Έλληνας εις τα ιερά και τα όσια“

Τις επόμενες μέρες συνεχίζονταν τα πολιτικά ανακοινωθέντα και τα εμβατήρια. Στις 23 του Ιούλη ανακοινώθηκε από το ραδιόφωνο ότι η κατάσταση ελέγχεται πλήρως από τις ελληνοκυπριακές δυνάμεις και στη συνέχεια ότι ο Γλαύκος Κληρίδης ορκίστηκε ως νέος πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας. Στη συνέχεια μεταδόθηκε ζωντανή ηχογράφηση εφέ πολέμου.

Εκφωνήθηκε αυτούσιο το διάγγελμα του Νίκου Σαμψών:

“Ελληνικό Κυπριακό λαέ, με την ιδική σου βοήθεια και τη μαχητικότητα των στρατευμένων τέκνων της Κύπρου, επαναστατήσαμε και ερίψαμεν το προσωποπαγές καθεστώς του τέως Πρόεδρου, Εν συνεχεία η Τουρκία εξαπέλυσε άνανδρον και απάνθρωπον επίθεση εναντίον της Κύπρου μας. Ενωμένος ο λαός μας επολέμησε με αυταπάρνηση για να υπερασπίσει το πάτριον έδαφος και έγραψε τις πιο χρυσές σελίδες εις την ιστορία μας. Ανέλαβα την προεδρία της Κυπριακής Δημοκρατίας ουχί από φιλοδοξία αλλά με σκοπό να αποτρέψω τον εμφύλιον πόλεμον και να συνενώσω ψυχικώς τον λαό μας. Η επιτυχία του εγχειρήματος απεδείχθη από τον ηρωικό τρόπο διεξαγωγής της αντιστάσεως. Ήδη το όλο ζήτημα ως διεμορφώθη, εισέρχεται στην σφαίρα των διαπραγματεύσεων. Κατόπιν αυτού, η πείρα του κύριου Κληρίδη ως διαπραγματευτού επιβάλλει την ιδικήν του παρουσία εις την Προεδρίαν. Έχω την συνείδηση μου ήσυχην ότι έπραξα το καθήκον μου εις μιαν ιδιαίτερον κρίσιμη στιγμή. Η παραίτησής μου νομίζω ότι αποτελεί προέκταση της προσφοράς μου.”

Και στη συνέχεια ο Γλαύκος Κληρίδης εκφώνησε ο ίδιος το διάγγελμα του:

“Κυπριακό λαέ, εις στιγμάς ιδιαίτερον κρίσιμους προς τον τόπον μας, αναλαμβάνω την προεδρίαν της Κυπριακής Δημοκρατίας δύναμη των σχετικών προνοιών του συντάγματος. Τελώ εν πλήρη επίγνωσιν των δυσχερειών τας οποίας θα αντιμετωπίσω. Δεν μου διαφεύγει όμως το γεγονός ότι ο λαός μας ο οποίος επέδειξε αρετήν και δύναμιν κατά τας τελευταίας δραματικάς ημέρας θα δυνηθεί εις το τέλος να υπερνικήσει τας παρούσας ευκαιρίας και να οδεύσει προς καλύτερον μέλλον. Κατά την ιστορική αυτήν στιγμήν αισθάνομαι την ανάγκην να καλέσω ολόκληρον τον κυπριακόν λαόν εις σύμπνοια συναδέλφωσιν και λήθη του παρελθόντος. Μόνον ενωμένοι θα δυνηθόμεν να αντιμετωπίσομε τας δυσχερείας μας και με ελπίδα να οικοδομήσομεν ένα καλύτερον μέλλον για τον τόπον μας. Επιτακτική είναι η ανάγκη να αντιμετωπιστούν τα υφιστάμενα της παρούσης καταστάσεως επείγοντα προβλήματα. Άμεσος επιδίωξις μου θα είναι η αυστηρά τήρησις της συμφωνειθήσας ήδη καταπαύσεως του πυρός προς τον σκοπόν δε τούτον, συναντήθην μετά του κυρίου Ντεκτάς παρουσία των εν Κύπρον αντιπροσώπων του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών και του στρατηγού Τσιάντ. Περεταίρω υπόσχομαι να καταβάλω κάθε ανθρωπίνην προσπάθειαν για την εξεύρεσιν εντός του συντομότερου δυνατού χρόνου δίκαιας και βιωσίμου λύσεως του Κυπριακού προβλήματος βασιζομένης επί της αρχής ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους. Υπόσχομαι ωσαύτως στον κυπριακόν λαόν ότι κατά την διάρκειαν της

προεδρίας μου θα τηρήσω μετά απολύτου σεβασμού όλες τας δημοκρατικές αρχές, θα διασφαλίζω πλήρως τα ανθρώπινα δικαιώματα δια ολόκληρον τον κυπριακών λαόν ιδιαίτερος το σύννοικο στοιχείον ότι η πρόθεσης μου είναι να επιδιώξω στενή μετ' αυτών συνεργασία για να δημιουργήσομεν εν Κύπρο συνθήκας και ευημερίας για όλους. Επιδίωξης μου θα είναι η σταθερά διατήρησης αρμονικών σχέσεων μετά του εθνικού μας σύννοικου στοιχείου. Την γενικότεραν πολιτικήν της κυβερνήσεως θα εκθέσω εν λεπτομερεία ενώπιων της Βουλής των Αντιπροσώπων. Θέλω να πιστεύω ότι ο Ελληνικός Κυπριακός λαός, θα με περιλάβει με την εμπιστοσύνη του και θα μου συμπαρασταθεί εις το δυσχερές έργο το οποίον ανέλαβα. Ας αφήσομεν διά το μέλλον την ανάμνηση του παρελθόντος και του παρόντος. Προέχει τώρα η σωτηρία και το καλό της πατρίδος μας. Ας ευχηθόμεν ότι η προσπάθεια οικοδομήσεως με πίστη και ενότητα για να κερδίσομεν ένα καλύτερο μέλλον.”

Το Αύγουστο του 1974, οι ανακοινώσεις εμπύχωσης, τα εμβλήματα και τα πολεμικά ανακοινωθέντα και η ανάλυση τω γεγονότων συνεχίστηκαν. Υπήρξαν ξανά ανακοινώσεις προς τους ελληνοκύπριους, να μην πιστεύουν την προπαγάνδα του Μπαϊράκ και κάλεσμα για αιμοδοσία. Εξαγγέλθηκε ότι ο υπουργός εξ' Ελλάδος ζητά τερματισμό οποιασδήποτε τουρκικής εχθρικής ενέργειας. Διαψεύσθηκαν οι ανακοινώσεις του BBC, αναμεταδόθηκαν σχόλια του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων και ανακοινώθηκε ότι έγινε παράδοση τουρκοκυπριακής φρουράς στην Πάφο, περίπου 400 ατόμων.

6.2 Μεταπολεμική περίοδος

Το ραδιόφωνο του ΡΙΚ ήταν παρόν και στην παράδοση των ελληνοκυπρίων αιχμαλώτων που ερχόντουσαν από τα Άδανα της Τουρκίας όπου δεν έγινε σε μια ημέρα αλλά τους έφερναν σταδιακά. Η άφιξη και η παραλαβή των αιχμαλώτων γινόταν στη ξενοδοχειακή σχολή της Λευκωσίας. Όταν έφθαναν οι αιχμάλωτοι, ανακοίνωναν το όνομα τους και την καταγωγή τους στο ραδιόφωνο (υπήρχε απευθείας μετάδοση), μετέπειτα τους προσφερόταν γεύμα και ρούχα στην ξενοδοχειακή σχολή και τέλος πήγαιναν στους συγγενείς τους που τους περίμεναν έξω από την σχολή. Πιο κάτω ακολουθεί η παράδοση αιχμαλώτων που έγινε στις 21 Οκτωβρίου 1974:

“Για μια ακόμη φορά αγαπητοί ακροατές σας μιλάμε από τον περίβολο της ξενοδοχειακής σχολής όπου θα ακολουθήσει και πάλι η άφιξη και η παραλαβή των αιχμαλώτων. Παρακολουθούμε εδώ πρόσωπα που από την πρώτη μέρα της ανταλλαγής βρίσκονται εδώ και περιμένουν. Ίσως σήμερα να είναι η ευτυχισμένη μέρα που περιμένουν. Το πρώτο λεωφορείο με τους αιχμαλώτους έχει φθάσει και οι πρώτοι πλησιάζουν εδώ κοντά μας. Είναι έτοιμοι να μπουν μέσα, ο πρώτος αιχμάλωτος έχει φθάσει.

Σοφοκλής Ανδρέου από το Καζάφани

Ανδρέας Ηλία Χατζημιχαήλ, μια μηλιά

Σωτήρης Κυπραίος, Κερύνεια

Γεώργιος, Μια Μηλιά (καταταλαιπωρημένος)

Μυριάνθης, αστυνομικός από Κερύνεια

Χριστόδουλος Φραντζέσκου από την Δρομολαζιά

Σωτήρης Ανδρέου από την Λευκωσία

Πρωτοπαπάς Πολύβιος από το Λευκόνοικο

“...Ήταν ο τελευταίος αιχμάλωτος αγαπητοί ακροατές, που μπήκε μέσα στη ξενοδοχειακή σχολή όπου θα γίνει ο εμβολιασμός, ακολούθως θα πάρουν το μπάνιο τους, θα τους προσφερθούν καινούργια καθαρά ρούχα και θα ακολουθηθεί η ίδια όπως πάντοτε διαδικασία για να παραδοθούν στους δικούς τους που πολλές χιλιάδες περιμένουν έξω στον περίβολο της ξενοδοχειακής σχολής. Η περιγραφή μας και τα ονόματα των απολυθέντων αιχμαλώτων έχουν τελειώσει εδώ, η επόμενη ανταλλαγή θα γίνει αύριο στις 12 το μεσημέρι. Σας επανασυνδέω τώρα με τους ραδιοθαλάμους του σταθμού μας.”

6.3 Πρόσφυγες

Ο πόλεμος, επέφερε την προσφυγιά σε 200.000 περίπου Ελληνοκύπριους οι οποίοι έπρεπε να εγκλιματιστούν στις ελεύθερες περιοχές. Μέσω του ραδιοφώνου του ΡΙΚ, οι πρόσφυγες ως χαμένοι που ήταν από τους συγγενείς τους, κατάφεραν να βρουν τα δικά τους άτομα. Ανακοίνωναν τα ονόματα τους στο ραδιόφωνο και τον χώρο που βρίσκονται (π.χ. σε ποιο καταυλισμό βρίσκονται τώρα) ώστε να τους βρουν οι συγγενείς τους. Αυτό δε θα μπορούσε να γίνει εφικτό χωρίς την βοήθεια των μηνυμάτων που έγραφαν οι πολίτες στα γράμματα του Ερυθρού Σταυρού. Εκτός αυτού, η εκπομπή “*Η γυναίκα και ο κόσμος της*” ήταν εξίσου βοηθητική για τους πρόσφυγες. Συγκεκριμένα, στόχευε να διευκολύνει τη ζωή των προσφύγων που ζούσαν στους καταυλισμούς, στην υγιεινή και καθαριότητα των προσφύγων, στις πιθανές αρρώστιες των προσφύγων παιδιών και ηλικιωμένων, από που να προμηθευτούν οι πρόσφυγες τρόφιμα και ρουχισμό, την καθαριότητα του περιβάλλοντος μετά τις μέρες του πολέμου και γενικώς στην επιμόρφωση όχι μόνο των προσφύγων αλλά και όλων των πολιτών. Οι παραγωγοί της εκπομπής, πήγαιναν οι ίδιοι στους συνοικισμούς για να καταγράψουν προβλήματα και όπου είναι δυνατόν να τα λύσουν. Μέχρι το τέλος του 1974, είχαν επισκεφθεί δώδεκα προσφυγικούς καταυλισμούς όπου ηχογραφούσαν συνεντεύξεις από τους ίδιους τους πρόσφυγες και προωθούσαν τα προβλήματα τους στις αρμόδιες αρχές. Εκτός από την επιμόρφωση και την βοήθεια, η εκπομπή “*Η γυναίκα και ο κόσμος της*” είχε στόχο και την τόνωση του ηθικού των πολιτών και είχε ως καλεσμένους ψυχολόγους και ψυχιάτρους για να μιλήσουν. Στην συνέχεια η εκπομπή μετονομάστηκε σε “*Εμείς και ο κόσμος μας*” αφού πλέον δεν απευθυνόταν μόνο στις γυναίκες αλλά σε ολόκληρο τον κυπριακό λαό.

6.4 Εγκλωβισμένοι

Εκτός από τους πρόσφυγες, μια άλλη συνέπεια του πολέμου ήταν οι εγκλωβισμένοι. Το ραδιόφωνο λειτούργησε σαν μια γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ των ελεύθερων περιοχών και των εγκλωβισμένων. Και πάλι βοήθησε ο Ερυθρός Σταυρός αφού τα άτομα που είχαν συγγενείς στα κατεχόμενα έστελναν μέσω του Ερυθρού Σταυρού γράμμα το οποίο διαβαζόταν στο ραδιόφωνο ή τα μηνύματα ήταν ηχογραφημένα από τους ίδιους. Τα πρώτα μηνύματα που στάλθηκαν, ήταν πληροφορίες για την κατάσταση την οποία βρίσκονται τα άτομα όπως και την τοποθεσία. Τα μηνύματα συνεχίστηκαν για χρόνια, όπου οι συγγενείς των εγκλωβισμένων τους έστελναν ευχές το Πάσχα και τα Χριστούγεννα. Εκτός από τις ευχές που έστελναν οι συγγενείς και φίλοι, οι εγκλωβισμένοι μέσω των μηνυμάτων εγκλωβισμένοι πληροφορούνταν για τα νέα των δικών τους ανθρώπων αλλά και άκουγαν τα εγγόνια τους τα οποία δεν τα είδαν ποτέ. Μερικά από τα ηχογραφημένα μηνύματα από τα Χριστούγεννα του 1989 είναι τα πιο κάτω:

“Ονομάζομε Μαρία Φυσέντου Θεοοφυλάκτου από την Αγία Τριάδα και τώρα από την Ορόκλινη. Επί ευκαιρία των γιορτών των Χριστουγέννων, έστω και από μακριά στέλνω και φέτος τις θερμές μου ευχές, τους χαιρετισμούς, μαζί και την αγάπη μου στην αγαπημένη μου θεία Μαίρη, θείο Γιαννάκη, θεία Αννού, στα ξαδελφάκια μου, σε όλους τους χωριανούς και γενικά σε όλους τους εγκλωβισμένους. Καλές γιορτές εύχονται επίσης σε όλους σας οι γονείς και τα αδέρφια μου. Καλές γιορτές σε όλους και εύχομαι η γέννηση του Χριστού να φέρει και την ελευθερία για την Κύπρο μας και σύντομα να γιορτάσουμε όλοι μαζί στα αγαπημένα μας χωριά.”

“Ονομάζομε Βαρβάρα Χριστοφή από τον Άγιο Ανδρόνικο Καρπασίας και τώρα στις Καμάρες. Πληροφορώ τους γονείς μου και την γιαγιά μου ότι είμαστε όλοι καλά. Τους εύχομαι καλές γιορτές και ευτυχισμένος ο καινούργιος χρόνος. Εύχομαι να είναι ο τελευταίος χρόνος που περνούμε μακριά σας και του χρόνου τέτοιες μέρες να τις περάσουμε όλοι μαζί στον Απόστολο Ανδρέα.”

“Ζαχαρούλα Χαραλάμπους από τα Περβόλια, εύχομαι στη μητέρα μου και στον πατέρα μου εις την Αγία Τριάδα, Καλά Χριστούγεννα και ευτυχισμένος ο νέος χρόνος. Επίσης καλά Χριστούγεννα σας εύχεται και ο άνδρας μου Βίκτωρας που τώρα είναι δουλειά. Τώρα θα σας μιλήσουν τα μωρά:

- Παρασκευή Χαραλάμπους, είμαι από τα περβόλια, στην γιαγιά μου την Παρασκευού και στον παππού μου τον Κυριάκο τους εύχομαι καλά Χριστούγεννα και να περάσουν καλά το νέο χρόνο.

- Σοφία Χαραλάμπους, εύχομαι στη γιαγιά μου και στον παππού μου καλά Χριστούγεννα.”

“Φλώρα Σπύρου από την Αγία Τριάδα, είμαι 9 χρονών και θέλω να αφιερώσω σε όλους τους χωριανούς μου ευτυχισμένο το καινούργιο έτος και ελπίζω ότι θα ενωθούμε πάλι.”

“Αρετή Παναγιώτου από το Βαρώσι και τώρα στους Αγίους Αναργύρους στη λάρνακα. Πληροφορώ την αδελφή μου Δέσποινα, γαμπρό μου Γιασουμι που είναι στο Ριζοκάρπασο, ότι ο Παναής, ο Μάριος, ο Γρηγόρης και η Λουκία είναι καλά και σας εύχομαι καλά Χριστούγεννα και ευτυχισμένο το καινούργιο έτος 1990.”

“Νίκος Χάλας από το Ριζοκάρπασο. Με ανανεωμένες τις ελπίδες για σύντομη απελευθέρωση της Καρπασίας, σας απευθύνω αγαπητοί χωριανοί και συντοπίτες εγκλωβισμένοι μήνυμα αγάπης και τιμής. Οι γιορτές των Χριστουγέννων και της πρωτοχρονιάς, μέρες ειρήνης και χαράς μας βρίσκουν και πάλι μακριά σας. Η τουρκική κατοχή και τα τείχη διαχωρισμού δεν μας επιτρέπουν να γιορτάσουμε όλοι μαζί ελεύθεροι στα χωριά μας τα αγαπημένα. Έρχεται όμως η ώρα της λύτρωσης και της επιστροφής. Θα αποκατασταθεί η ενότητα της Κύπρου μας και θα γυρίσουμε ξανά στους τόπους τους δικούς μας εκεί που γεννηθήκαμε. Εγγύηση γι’ αυτό είναι η απόφαση σας να μην εγκαταλείψετε την γη των προγόνων μας. Γνωρίζουμε τις δύσκολες συνθήκες υπό τις οποίες ζείτε στην κατεχομένη Καρπασία μας. Συμπάσχουμε και αγωνιζόμαστε με όλες μας τις δυνάμεις για να εξασφαλίσουμε τα δικαιώματά σας. Αγαπητοί Καρπασίτες και Μαρωνίτες εγκλωβισμένοι, από μέρος της συντονιστικής επιτροπής Καρπασίας, σας παρέχω την διαβεβαίωση ότι δεν θα παύσουμε να εργαζόμαστε για την δικαίωση σας, για την αξιοποίηση της θυσίας σας, για να φύγουν οι έποικοι και τα κατοχικά στρατεύματα. Θέλω να τονίσω ότι, ο πρόεδρος της Δημοκρατίας και τα μέλη του εθνικού συμβουλίου, όλοι ομόφωνα πήραν απόφαση και προωθούν ήδη το θέμα της εφαρμογής της συμφωνίας της 3^{ης} Βιέννης. Η κυβέρνηση, η βουλή, όλα τα κόμματα, η εκκλησιά, η Ελλάδα, αναγνωρίζουν την προσφορά σας και είναι μαζί σας στον κοινό αγώνα. Εύχομαι να έρθουν καλύτερες μέρες για να γιορτάσουμε πολύ σύντομα την ελευθερία μας στο Ριζοκάρπασο και την Αγία Τριάδα, στον Άγιο Ανδρόνικο και το Λεονάρισσο, στο Τρίκωμο και την Ακανθού, στον Απόστολο Ανδρέα. Καλά Χριστούγεννα αγαπητοί συντοπίτες, του χρόνου ελεύθεροι.”

Κεφάλαιο 7: Ραδιοφωνικοί παραγωγοί

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν τα γεγονότα στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου όπως τα έζησαν τέσσερεις ραδιοφωνικοί παραγωγοί, ο Ανδρέας Κουκκίδης και η Φρίνη Παπαδοπούλου οι οποίοι ήταν εκφωνητές ειδήσεων, η Λυγία Κωνσταντινίδου που ήταν η υπεύθυνη ελληνικών μουσικών προγραμμάτων και η Αλέκα Γράβαρη Πρέκα η οποία ήταν η παραγωγός της εκπομπής “Εμείς και ο Κόσμος” και κατά την διάρκεια του πολέμου ήταν στα πολιτικά ανακοινωθέντα.

Η περίοδος της εισβολής ήταν πολύ κρίσιμη στο ΡΙΚ αφού στις 15 του Ιούλη όπου πραγματοποιήθηκε πραξικόπημα, το ΡΙΚ καταλήφθηκε από τους πραξικοπηματίες και ήταν κάτω από την επίβλεψη του συνταγματάρχη Λιασκώνη.

Λ.Κ. *“Όταν ακούστηκαν οι σειρήνες στις 8.20 το πρωί, μπήκαν μέσα και μας έβαλαν τα χέρια στον τοίχο. Δεν είχαμε ιδέα ότι θα γίνει το πραξικόπημα.”*

Κατά το πραξικόπημα, επιβλήθηκε ένας κατοίκων περιορισμός και οι πραξικοπηματίες εισέβαλλαν με τα όπλα στο ΡΙΚ. Δεν άφηναν κανένα να φύγει και οι υπάλληλοι του ΡΙΚ κοιμόντουσαν στα στούντιο, ο μόνος χώρος που επιτρεπόταν να πάνε ήταν η τουαλέτα αφού υπήρχε διαταγή να υπάρχουν επί 24ωρου βάσεως παραγωγοί *“ήταν μια φρίκη, βλέπεις τον άνθρωπο να γίνεται κτήνος, βλέπεις τον άνθρωπο και τον αηδιάζεις, μόνο στη τουαλέτα επιτρεπόταν να πάμε... δουλέψαμε σκυλίσια και νηστικοί.”*

Όταν ανακοινώθηκε από το ραδιόφωνο ότι ο Μακάριος είναι νεκρός και στη συνέχεια διαψεύστηκε, η εμπιστοσύνη των πολιτών προς το ΡΙΚ κλονίστηκε όμως τότε ήταν το μοναδικό μέσο επικοινωνίας και οι πολίτες δεν είχαν άλλη επιλογή. Ό,τι ζούσε η κοινωνία, το βίωναν και οι εργαζόμενοι στον ραδιοσταθμό οι οποίοι ήταν υπό την επίβλεψη των πραξικοπηματιών και του συνταγματάρχη Λιασκώνη.

Λ.Κ. *“Ο μόνος τόπος που μας άφηναν να πάμε ήταν η τουαλέτα. Πήρα το ραδιοφωνάκι από τον προϊστάμενο μου και πήγα στην τουαλέτα και άκουσα τον Μακάριο από τον ραδιοσταθμό Πάφου. Εντελώς αυθόρμητα βγήκα έξω και φώναξα: Παιδιά, ο Αρχιεπίσκοπος ζει! Τότε αυτοί πήραν αμέσως τα όπλα και μου είπαν ότι δεν είναι Αρχιεπίσκοπος, άσε που μας έβριζαν χυδαία.”*

Α.Γ: *“Στην Κύπρο, ο πόλεμος και ειδικά στο ΡΙΚ, άρχισε πολύ πριν το 1974. Άρχισε από το 1967 που έφυγε από την Κοφίνου η ελληνική μεραρχία και η ΕΟΚΑ Β άρχισε να σκοτώνει. Από την άλλη έγινε η απόπειρα εναντίον του Μακαρίου το 1970, μετά δολοφονήθηκε ο Γιωρκάτζης. Είχαμε χωριστεί. Και ότι ζούσε η κοινωνία έξω το ζούσαμε μέσα στο ΡΙΚ. Ήταν αριστεροί και δεξιοί. Φαντάσου όταν λοιπόν ξημέρωσε εκείνο το πρωινό, ακούσαμε τους πυροβολισμούς, είδαμε τους καπνούς από το προεδρικό και ακούσαμε ότι ο Μακάριος είναι νεκρός. Γινόταν ένας πανικός στους δρόμους και το ΡΙΚ ήταν το μοναδικό μέσο επικοινωνίας. Δεν υπήρχε τίποτα άλλο, ήταν η τηλεόραση 3-4 ώρες την ημέρα και ήταν το ραδιόφωνο του ΡΙΚ πάνω σε βάση 24ωρη. Ήταν μια πραγματική περίοδος που δεν θέλει άνθρωπος να την θυμάται. Έγινε το πραξικόπημα, είχαμε τον συνταγματάρχη Λιασκώνη, μας είχαν χάμω στον διάδρομο. Έγινε μια τραγωδία, έγινε ένας*

κατοίκων περιορισμός... είχαμε κοιμηθεί μια εβδομάδα ολόκληρη μέσα στο στούντιο. Κοιμόμασταν ο καθένας για 2 ώρες, μας ξυπνούσε άλλος και πηγαίναμε στο πόστο και κοιμόταν ο επόμενος.”

Το βράδυ της παραμονής της εισβολής, ο συνταγματάρχης διαβεβαίωνε τους εργαζόμενους στο ΡΙΚ ότι δεν υπάρχει περίπτωση να συμβεί τίποτα, ότι η Ελλάδα ήτα συνενωμένη με τους συμμάχους της και ότι οι Τούρκοι θα κάνουν μερικές ασκήσεις. Το πρωί όμως της 20^{ης} Ιουλίου, όταν ξεκίνησα να πέφτουν αλεξιπτωτιστές, ο συνταγματάρχης οργισμένος δεν ήξερε πως να αντιδράσει. Σε κάποια στιγμή, το ραδιόφωνο ανακοίνωσε την επιστράτευση των εφεδρών όπου την διάβασε ο Ανδρέας Κουκκίδης και καλούσε όλους τους στρατεύσιμους να παρουσιαστούν πάραυτα στις μονάδες τους.

Τις πρώτες τρεις μέρες του πολέμου, το ΡΙΚ έγινε στόχος της τουρκικής αεροπορίας. Παρόλα αυτά, είχε ισχυρή αντιαεροπορική κάλυψη και κάποιοι εργαζόμενοι πυροβολούσαν από την οροφή για να αντισταθούν. Όμως στη συνέχεια υπήρξαν απώλειες όπως η καταστροφή της κεραίας της Καντάρας, το ΡΙΚ μεταφέρθηκε για ένα μικρό διάστημα στο ξενοδοχείο Hilton και στη συνέχεια στον αστυνομικό σταθμό Δευτεράς. Κατά την δεύτερη εισβολή, 14 του Αυγούστου, η τηλεόραση δεν λειτουργούσε επειδή κτυπήθηκε από τους Τούρκους με πυροβόλα όπλα. Επίσης υπήρχε και ένας μικρός ραδιοσταθμός στο Τρόδος όπου λειτούργησε και αυτός τις μέρες του πολέμου αφού πίστευαν ότι εκεί υπήρχε περισσότερη ασφάλεια γιατί ήταν δίπλα στα ραντάρ των Άγγλων. Συνεπώς το ραδιόφωνο ήταν το μοναδικό μέσο επικοινωνίας και όπως δήλωσαν οι παραγωγοί, κατάφερε να ανταπεξέλθει κάτω από δύσκολες συνθήκες.

Α.Γ. “Το ΡΙΚ αντεπεξήλθε με 1000 βάσανα, μέχρι σημείου που υπήρξαν συνάδελφοι τεχνικοί που έκαναν μηχανές ηχογράφησης και αναμετάδοσης με παλαιά κατεστραμμένα μηχανήματα που ήταν από την εποχή του 1957-1958 στην αποθήκη του ΡΙΚ.”

Οι παραγωγοί, χαρακτηρίζουν το περιεχόμενο του ραδιοφώνου κατά την περίοδο του πολέμου ως παραπληροφόρηση, αφού ενώ υπήρχαν κανονικά οι συντάκτες και ο αρχισυντάκτης στην τελική το τι θα αναμεταδοθεί το έλεγε ο συνταγματάρχης. Έτσι υπήρχε παραπληροφόρηση ότι “*πνίγουμε τον εχθρό στη θάλασσα*” και ότι οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις καταρρίπτουν τα τουρκικά αεροσκάφη την στιγμή που ο τουρκικός στρατός κατέβαλλε την Κύπρο.

Λ.Κ. “Μας έδιναν οδηγίες τι να μεταδώσουμε. Δεν φτάνει που δεν γνώριζαν τι είναι πρόγραμμα, μας έδιναν και οδηγίες... Υπήρχε ξεγέλασμα στις πληροφορίες. Έδιναν στην εκφωνήτρια να διαβάζει λανθασμένες πληροφορίες. Επίσης, με ποιον τρόπο το BBC ήξερε τις κινήσεις των Τούρκων 12 ώρες πριν;”

Α.Γ. “Με είχαν κλεισμένη μέσα σε ένα δωμάτιο και μου έλεγαν να γράφω συνθήματα, να εμπυχώνω τους στρατιώτες... ήταν οι Τούρκοι εδώ και μας υποχρέωναν να γράφουμε συνθήματα από την ελληνική επανάσταση.... Έπεσε τουρκικό αεροσκάφος. Πού έπεσε ρε παιδιά; Ψέματα! Απίστευτα ψέματα έλεγε η Χούντα.”

Φ.Π. “Πολύ προσεγμένες ειδήσεις και ανακοινωθέντα. Μάλλον προέρχονταν από αλλού. Αυτή η εντύπωση μου δημιουργήθηκε... Εμείς εκφωνούσαμε ότι μας έδιναν οι συνταγματάρχες... οι εκφωνητές είμασταν ιδιαίτερα προσεκτικοί όχι μόνο στο τι θα ανακοινώσουμε αλλά και με ποιο ύφος. Οι ανακοινώσεις με περιεχόμενο μισής σελίδας και πάνω, ήταν όλες έτοιμες, υποθέτω από το αρχηγείο.”

Λόγω του ότι στο ΡΙΚ δεν γνώριζαν τα πραγματικά γεγονότα, κυρίως τις πρώτες μέρες, εάν είχε καταληφθεί ή όχι η Κερύνεια, δύο εργαζόμενοι πήγαν για να δουν, και όταν επέστρεψαν φώναζαν μέσα στο ραδιοσταθμό “μας πιάσανε την Κερύνεια” και όπως ανέφερε η Αλέκα Γράβαρη “τότε οι πραξικοπηματίες σήκωναν τα όπλα.”

Με αυτόν τον τρόπο, οι παραγωγοί πιστεύουν ότι χάθηκε η εμπιστοσύνη του ΡΙΚ από τους πολίτες και δεν πίστευαν αυτά που αναμεταδίδονταν.

Α.Γ. “Κλονίστηκε η εμπιστοσύνη του κόσμου για πολύ καιρό προς το ΡΙΚ, διότι έλεγαν για παράδειγμα ότι καθαρίστηκε η περιοχή της Αγίρτας και ξέρουμε ότι εκεί τους έσφαζαν. Δεν φτάνει που πέθαιναν νέα παιδιά έδιναν στον κόσμο την αίσθηση ότι νικήσαμε. Απίστευτα πράγματα. Παραπληροφόρηση σκόπιμη από την Χούντα.”

Τα εμβατήρια δεν σταμάτησαν στιγμή από το ραδιόφωνο τις μέρες του πολέμου και την περίοδο της εκχειρίας αλλά έλειπαν οι συνθέσεις του Μίκη Θεοδωράκη αφού ήταν απαγορευμένος. Όπως ανέφερε η Λυγία Κωνσταντινίδου:

“Την περίοδο της εκχειρίας, οι πραξικοπηματίες διατάζαν να μεταδίδεται μόνο δημοτική μουσική και εμβατήρια, κακοποίησαν την δημοτική μουσική, την οποία λατρεύω και είμαι ειδική σε αυτή όπως και τα εμβατήρια. Από τότε μέχρι τώρα δεν παίζονται εμβατήρια στο ραδιόφωνο, είναι μια μυστική συμφωνία. Θυμάμαι κάποτε ένας συνάδελφος με ρώτησε εάν μπορεί να χρησιμοποιήσει εμβατήρια και του είπα εμβατήριο δεν θα ακούσεις εάν δεν λυθεί το κυπριακό. Τα χρησιμοποίησαν οι πραξικοπηματίες και ο Λιασκώνης σε βαθμό που τα κατάστρεψαν και τα σύνδεσαν με την ΕΟΚΑ Β’.”

Χρειαστήκαν μεγάλοι αγώνες μέχρι να κερδίσει το ραδιόφωνο ξανά την εμπιστοσύνη του και να κατανοήσει ο κόσμος πως οι άνθρωποι δουλεύουν με φιλότιμο και ανθρωπιά (Γράβαρη). Οι ραδιοφωνικοί παραγωγοί υπολογίζουν ότι ο κόσμος άρχισε να εμπιστεύεται ξανά το ραδιόφωνο με την επιστροφή του Μακαρίου τον Δεκέμβριο του 1974. Εξαιτίας της παραπληροφόρησης που υπήρχε και των ψευδών ειδήσεων, υπήρξαν συγκρούσεις στο ΡΙΚ όπως και παραιτήσεις μερικών ατόμων.

Όμως κατά την μεταπολεμική περίοδο, οι παραγωγοί συμφωνούν στο ότι ο ρόλος του ΡΙΚ ήταν τεράστιος αφού ο κόσμος ήταν χαμένος για μήνες από τους δικούς του και μέσω του ραδιοφώνου μεταδίδονταν τα μηνύματα των πολιτών που πληροφορούσαν την τοποθεσία που βρίσκονται έτσι ώστε να ειδοποιηθούν οι συγγενείς τους. Επιπρόσθετα μεγάλος ήταν και ο ρόλος του με τους εγκλωβισμένους, αφού το ραδιόφωνο ήταν το μόνο μέσο επικοινωνίας με τις ελεύθερες

περιοχές. Συγγενείς και φίλοι εγκλωβισμένων, έστελναν τα μηνύματα τους από το ραδιόφωνο, κάποιες φορές τα έστελναν στο ΡΙΚ και ο εκφωνητής τα ανακοίνωνε και άλλες φορές μιλούσαν οι ίδιοι. Οι εγκλωβισμένοι έγραφαν τα μηνύματα τους στα γράμματα του ερυθρού σταυρού και στη συνέχεια εκφωνούνταν από το ραδιόφωνο. Τα μηνύματα συνεχίζονταν για χρόνια, περίπου μέχρι το 1989 – 1990. Ακόμα και Χριστούγεννα και Πάσχα γινόταν ανταλλαγή μηνυμάτων και έστελναν ευχές.

Α.Κ. “Έρχονταν άνθρωποι στο ΡΙΚ και αφήναν τα μηνύματα προς τους εγκλωβισμένους και τα εκφωνούσα οι εκφωνητές. Π.χ. οι συγγενείς σας βρίσκονται στον τάδε τόπο, είναι καλά και σας χαιρετούν. Τα μηνύματα προς τους εγκλωβισμένους μεταδίδονταν συνήθως μετά το δελτίο ειδήσεων.... Τα μηνύματα προς τους εγκλωβισμένους συνεχίζονταν για χρόνια, ακόμα και μετά την εισβολή, Χριστούγεννα, Πάσχα περίπου μέχρι το 1989. “

Λ.Κ. “Είχαν μεγάλη απήχηση οι εκπομπές, έστελναν τα ονόματα τους και πληροφορίες, ο κόσμος ήθελε να ακούσει για κάποιο δικό του.”

Φ.Π. “Έκτός από τα μηνύματα προς τους εγκλωβισμένους είχαμε και μηνύματα προς τους πρόσφυγες όπου για μεγάλο χρονικό διάστημα ψάχναμε όλοι μας να εντοπίσουμε τους συγγενείς μας.”

Ιδιαίτερο ρόλο διαδραμάτισε και η εκπομπή “Εμείς και ο Κόσμος” με την Αλέκα Γράβαρη Πρέκα όπου η ακροαματικότητα πολλές φορές ξεπερνούσε αυτήν των δελτίων ειδήσεων. Η εκπομπή είχε μορφωτικό περιεχόμενο, κοινωνικό πολιτιστικό όπου μετά τα γεγονότα του 1974 απευθυνόταν στους πρόσφυγες και στην ευρύτερη κοινωνία. Κατά την μεταπολεμική περίοδο αποσκοπούσε στην επιμόρφωση των προσφύγων και αργότερα ασχολείτο με τα παιδιά των εγκλωβισμένων αφού μόλις έκλειναν 15 ετών τα έστελνα στις ελεύθερες περιοχές και κατέληγαν στις παιδικές στέγες. Επιπρόσθετα, παρείχε βοήθεια και ενημέρωση στους πρόσφυγες ηλικιωμένους που έμεναν στα αντίσκηνα των καταυλισμών όπως και στις γυναίκες αγνοουμένων που πλέον έπρεπε να πάρουν την ζωή στα χέρια τους. Πήγαιναν διάφοροι καλεσμένοι όπως ψυχολόγοι, ψυχίατροι, γιατροί, επιστήμονες από την Ελλάδα και την Κύπρο ώστε να βοηθήσουν τους πολίτες και να τονώσουν το ηθικό τους, αφού πολλοί πρόσφυγες έμεναν για αρκετό καιρό σε αντίσκηνα. Αργότερα κατέκτησε και ψυχαγωγικό περιεχόμενο όπως μουσική, ψυχαγωγικά προγράμματα, παιχνίδια από το ραδιόφωνο όπως σταυρόλεξα που έστελναν οι ακροατές με γράμμα τις λύσεις και κέρδιζαν κάποιο δώρο “*απλά πράγματα που τα είχε ανάγκη ο κόσμος.*”

Α.Γ. “Το ΡΙΚ διαδραμάτισε πολύ μεγάλο ρόλο με την εκπομπή την πρωινή όπου την ανάλαβα εγώ, τότε δεν είχε τηλέφωνα, στέλναν γράμματα, έλεγαν παράπονα και βρίσκαμε λύσεις στα προβλήματα, βρίσκαμε ρούχα αφού υπήρχε φτώχεια, κάναμε αξιοποίηση ρούχων από τα μεγάλα παιδιά στα μικρότερα, εξοικονόμηση φαγητού στο μαγειρέμα, ραφτικά, ενημερώναμε για τις αρρώστιες των παιδιών, για επιδημίες, για τα εμβόλια, έρχονταν γιατροί και ειδικοί και ενημέρωναν.”

Τέλος, οι εκφωνητές χαρακτηρίζουν τις μέρες του πολέμου ως κάτι το πρωτόγνωρο. Η εισβολή, οι νεκροί και οι αγνοούμενοι ήταν κάτι που δεν το είχε ξαναζήσει η κυπριακή κοινωνία. Υπήρχε έντονα η αίσθηση του φόβου όπως και σε όλο τον κόσμο. Ταυτόχρονα, οι παραγωγοί χρησιμοποιούσαν την λέξη “τραγικά” για να περιγράψουν τα γεγονότα.

Α.Γ. “Μόνο η λέξη τραγικές μπορεί να περιγράψει εκείνες τις μέρες. Μόνο η μιζέρια των ανθρώπων και ο πόνος που νιώθαμε, ήταν όλα τραγικά. Τραγικές στιγμές.”

Λ. Κ. “Τραγική. Και ντροπή, γιατί υπήρχαν και μερικοί δικοί μας. Ντροπή.... Το ραδιόφωνο από την στιγμή που ήταν υποταγμένο δεν είχαμε άλλη επιλογή. Το ραδιόφωνο δεν έφταιγε, χρησιμοποιήθηκε... Δεν είμασταν πανικοβλημένοι, ήμασταν αηδιασμένοι και θυμωμένοι.”

Εντούτοις, οι ραδιοφωνικοί παραγωγοί συμφωνούν στο γεγονός ότι το ραδιόφωνο κατείχε σημαντικό ρόλο κατά την μεταπολεμική περίοδο αφού ενημερωνόταν η κοινωνία, έδιναν πληροφορίες σχετικά με τις απώλειες, οι άνθρωποι μέσω του ραδιοφώνου έβρισκαν τους συγγενείς τους και υπήρχε ανταλλαγή μηνυμάτων με τους εγκλωβισμένους. Ακόμη, στο ΡΙΚ έστελναν άτομα φακέλους με χρήματα όπου τα μοίραζαν στους πρόσφυγες. Έτσι, χωρίς την βοήθεια του ραδιοφώνου τα γεγονότα θα ήταν ακόμη πιο δύσκολα και θα απαιτούνταν περισσότερα χρόνια για να προσαρμοστεί η κοινωνία στις νέες συνθήκες που επικράτησαν.

Κεφάλαιο 8: Ραδιοφωνικοί ακροατές κατά την περίοδο του πολέμου

Μετά από 44 χρόνια, οι ακροατές του ραδιοφώνου, αφηγούνται τις εμπειρίες του πολέμου και τις συσχετίζουν με την ραδιοφωνική επικοινωνία. Οι συνεντευξιαζόμενοι, δήλωσαν ότι θυμούνται τα γεγονότα όπως και το περιεχόμενο του ραδιοφώνου αφού ήταν το μοναδικό μέσο ενημέρωσης και επικοινωνίας, επίσης κάποιοι ανέφεραν ότι θυμούνται ακόμη και την φωνή του εκφωνητή και δεν μπορούν να ξεχάσουν εκείνη την περίοδο αφού στιγμάτισε τις ζωές τους αλλά και την ιστορία της Κύπρου. Σε μια τέτοια περίοδο, το ραδιόφωνο ως η μοναδική πηγή ενημέρωσης, έγινε αναγκαίο στοιχείο κάθε ανθρώπου.

“Πραγματικά η ενημέρωση αφορούσε την ζωή σου αυτήν κάθε αυτήν. Ήταν κάτι το αναγκαίο.... Όλοι κρεμόντουσαν από το ραδιόφωνο να ακούσουν τι γίνεται.”

Αρχικά, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι, εκτός από τους πρόσφυγες που κατάγονται από την Κερύνεια, έμαθαν το πρωί της 20^{ης} Ιουλίου 1974 για τον πόλεμο μέσω του ραδιοφώνου. Συγκεκριμένα, άκουσαν το πρωί τις σειρήνες και αμέσως άνοιξαν το ραδιόφωνο για να ενημερωθούν για το τι συμβαίνει.

Ε: Πώς αντιληφθήκατε την τουρκική εισβολή;

“Την μέρα της εισβολής ακούσαμε τις σειρήνες το πρωί αλλά επειδή προηγήθηκε το πραξικόπημα καταλάβαμε ότι είχε σχέση με πόλεμο. Εφόσον ακούσαμε τις σειρήνες βάλουμε το ραδιόφωνο για να ακούσουμε τι έγινε.”

“Το ακούσαμε η ώρα 6 το πρωί από το ραδιόφωνο.”

“Στις 20 Ιουλίου ακούσαμε την εισβολή από το ραδιόφωνο και στη συνέχεια ακούσαμε κ τα αεροπλάνα και φοβόμασταν.”

“Είχα ένα ράδιο μεγάλο, και άκουσα τα νέα, ότι οι Τούρκοι έφτασαν στο 5 μίλι κ ότι βγάζουν στρατεύματα έξω.”

Τα άτομα που πολέμησαν, δήλωσαν ότι άκουσαν αυτοί, ή οι συγγενείς τους το κάλεσμα για επιστράτευση από το ραδιόφωνο και αμέσως παρουσιάστηκαν στο στρατόπεδο ή απευθύνθηκαν στην αστυνομία για πληροφορίες.

“Η αδελφή μου, με ξύπνησε εμένα και τον αδελφό μου πολύ πρωί, μόλις έγινε η ανακοίνωση από το ραδιόφωνο, να μας πει ότι στην Κύπρο έχουν κάνει απόβαση οι Τούρκοι και έχει καλεστεί επιστράτευση των εφέδρων. Ο αδελφός μου ήταν έφεδρος καταδρομέας. Ο αδελφός μου παρουσιάστηκε στο στρατόπεδο.”

“Όταν έγινε λοιπόν η εισβολή, το ακούσαμε από το ράδιο, μας κάλεσαν για επιστράτευση, εγώ ήμουν έφεδρος και έπρεπε να παρουσιαστώ.”

“Μόλις το ακούσαμε ο πατέρας μου έτρεχε στον αστυνομικό σταθμό του χωριού για να πάρει πληροφορίες.”

Οι ακροατές, δήλωσαν ότι δεν ξαφνιάστηκαν με την εισβολή και κατά κάποιο τρόπο την περίμεναν αφού υπήρχαν υποψίες από πριν και επίσης είχε προηγηθεί και το πραξικόπημα.

“Υπήρχαν φήμες από πριν για πιθανή επικείμενη εισβολή των Τούρκων.”

“Επειδή προηγήθηκε το πραξικόπημα και εμείς είμασταν μεγάλοι ξέραμε ότι θα γίνει η εισβολή, δεν ήταν κάτι το απότομο. Ήταν η συνέχεια του πραξικοπήματος, έτσι η εισβολή δεν ήταν έκπληξη ήταν αναμενόμενη.”

Παρόλα αυτά, με το που ακούστηκε από το ραδιόφωνο η είδηση της τουρκικής εισβολής, τα άτομα ένιωσαν αμέσως το συναίσθημα του φόβου και όπως δήλωσαν, ο πόλεμος ήταν κάτι το πρωτόγνωρο για αυτούς. Μπορεί να προηγήθηκε το πραξικόπημα και μια περίοδος πολιτικής κρίσης στην Κύπρο αλλά δεν είχαν ξαναζήσει πόλεμο στο παρελθόν, έτσι ο φόβος, η αγωνία και η αβεβαιότητα για τον τόπο τους ήταν τα πιο έντονα συναισθήματα.

“Νιώθαμε αγωνία, φόβο και αβεβαιότητα για το τι θα ακολουθούσε, τι θα γινόταν και που θα μας οδηγούσε όλη αυτή η κατάσταση”

“Παρόλο που ήμουν 19 ετών και δεν ήξερα τι σημαίνει πόλεμος, ένιωθα φόβο, από τον φόβο μου δεν μπορούσα να καταπιώ το σάλιο μου. Οι γονείς μου πανικοβληθήκαν, σκέφτονταν τα παιδιά τους.”

“Δεν ξέραμε από πολέμους εμείς, ήταν κάτι άγνωστο.”

“Για εμάς ήταν ένα πράγμα το οποίο δεν πιστεύαμε θα το ζούσαμε στο τόπο μας, ένα νησάκι μικρό, ήταν κάτι το πρωτόγνωρο. Μάθαμε καινούργιες λέξεις, τι είναι ο πρόσφυγας, τα πολιτικά ανακοινωθέντα, πιο πριν δεν γνωρίζαμε τι είναι αυτά.”

Όπως προαναφέρθηκε, το περιεχόμενο του ραδιοφώνου τις μέρες της εισβολής ήταν συνεχώς εμβατήρια, συνθήματα υπέρ των Ελλήνων, πολιτικά ανακοινωθέντα και ενημέρωση για την πορεία των γεγονότων. Παρόλο που όλοι οι συνεντευξιζόμενοι δήλωσαν ότι άκουγαν συνεχώς ραδιόφωνο δεν παρουσιάζουν ομοιογένεια όσο αφορά την εμπιστοσύνη που του έδειχναν και αυτό οφείλεται στο ότι προηγήθηκε το πραξικόπημα και διαμέσου του ραδιοφώνου ανακοινώθηκε ότι ο Μακάριος είναι νεκρός, κάτι που στην συνέχεια διαψεύστηκε. Έτσι, εξαιτίας του γεγονότος ότι το ΡΙΚ, που ήταν η κύρια πηγή ενημέρωσης, είχε καταληφθεί από τους πραξικοπηματίες και ήταν υπό την επίβλεψη τους, φάνηκε να κλονίστηκε η εμπιστοσύνη ορισμένων, για άλλους οι επιφυλάξεις ήταν έντονες, ωστόσο υπήρξαν και περιπτώσεις όπου το ραδιοφωνικό περιεχόμενο ήταν πειστικό.

Κεφάλαιο 9: Κοινωνική ταυτότητα και Ραδιόφωνο κατά την πολεμική περίοδο

Μέσω του ραδιοφώνου κατά την πολεμική περίοδο, σχηματίστηκαν κοινωνικές ταυτότητες ανάμεσα στους ακροατές. Δεν σχηματίστηκε μια ενιαία κοινωνική ταυτότητα για τον λόγο ότι οι πολίτες της Κύπρου ήταν διχασμένοι το 1974, αφού ήταν μια περίοδος πολιτικής κρίσης, πράγμα που επηρέασε την εμπιστοσύνη που έδειχναν προς το ραδιόφωνο και συνεπώς αντιλαμβάνονταν τα μηνύματα του διαφορετικά.

9.1 Ομοιότητα και ραδιόφωνο

Οι ακροατές οι οποίοι έδειχναν εμπιστοσύνη στο ραδιόφωνο υποστηρίζουν την εγκυρότητα του αλλά και την καταλυτική βοήθεια που τους πρόσφερε κατά την διάρκεια της εισβολής. Ακούγοντας ραδιόφωνο, οι πρόσφυγες δήλωσαν ότι γνώριζαν που να πάνε όταν εγκατέλειπαν τα σπίτια τους έτσι ώστε να είναι ασφαλείς από την πρώτη κιόλας μέρα:

“Άκουσα στο ραδιόφωνο ότι έβγαλαν οι Τούρκοι τανκς στο πέντε μίλι άρα σκέφτηκα ότι θα έρθουν γρήγορα στην Κερύνεια και φύγαμε. Μετά που ακούσαμε ότι οι Τούρκοι θα πιάσουν το αεροδρόμιο της Τύμβου φύγαμε και από την Αθηαίνου και πήγαμε Λάρνακα που ήταν κοντά ο αδελφός μου. Μετά ήρθαμε Λεμεσό. Το ράδιο δεν το άφησα στιγμή, ήταν το μόνο μέσο επικοινωνίας. Ήταν και η τηλεόραση αλλά δεν είχαμε”

Άτομα που δεν προέρχονται από τις κατεχόμενες περιοχές και έδειχναν εμπιστοσύνη στο ραδιόφωνο, αναφέρουν ότι εφόσον δεν έζησαν την εισβολή αφού ήταν μακριά, δεν μπορούσαν να διασταυρώσουν τα γεγονότα, αν δηλαδή είναι όντως έτσι όπως τα παρουσίαζαν. Έτσι, αφού δεν είχαν άλλο μέσο επικοινωνίας έδειχναν εμπιστοσύνη.

“Είχαμε εμπιστοσύνη επειδή ξέραμε ότι τα ψέματα που είπαν προηγουμένως ήταν λόγω του πραξικοπήματος. Μετά στην εισβολή αυτά που ακούγαμε τα πιστεύαμε. Πιστεύαμε, εξάλλου είμασταν μακριά και δεν ξέραμε τι συνέβαινε.”

Επίσης, όσοι βρίσκονταν μακριά από την εισβολή, τους κυριαρχούσε μια αγωνία για το τι θα συμβεί στην Κύπρο, έτσι δεν μπορούσαν να μην ακούνε το ραδιόφωνο, αφού όπως ανέφερε ένας κάτοικος Λεμεσού: “αν δεν ήταν το ραδιόφωνο θα είμασταν τρελοί, έπρεπε να είχαμε κάτι να ακούμε για να γνωρίζουμε τι γίνεται.”

Εκτός από την εμπιστοσύνη που έμεινε ακλόνητη, οι ακροατές έδιναν και μια μορφή “αυθεντίας” προς του εκφωνητές αφού κατά την άποψη τους: “αυτός που κρατάει το μικρόφωνο είναι αυτός που λέει τις αλήθειες.”

Οι συνεντευξιαζόμενοι, δήλωσαν ότι όταν άκουγαν τα πολιτικά ανακοινωθέντα και τα εμβατήρια από το ραδιόφωνο ένιωθαν αμέσως θάρρος και δύναμη, κάτι που ήταν πολύ σημαντικό γιατί τους ανέβαζε την ψυχολογία τους, κάτι που το είχαν ανάγκη εκείνη την περίοδο.

Επίσης, ένιωθαν πατριωτισμό και ήταν έντονη η εθνική τους ταυτότητα και κυρίως η ελληνική, όπως και η απέχθεια προς τους Τούρκους.

“Στο πόλεμο, σε μια τόσο τραγική κατάσταση όπου χανόταν κόσμος, τα μηνύματα που έστελναν ήταν ενθαρρυντικά προς εμάς.”

“Με το που άκουγα ραδιόφωνο ένιωθα θάρρος περισσότερο, ο φόβος ήταν σε πιο χαμηλά επίπεδα ίσως επειδή έστω και την πιο μικρή επιτυχία την ανακοίνωναν μεγάλη και σε έκανε να νιώθεις δυνατός χωρίς να αντιλαμβάνεσαι την δύναμη του αντιπάλου”

“Για να είναι ειλικρινής, δεν είχα δώσει καμία σημασία πριν το πόλεμο στα εμβλήματα. Στον πόλεμο με το που ξεκινήσαμε να τα ακούμε από το ραδιόφωνο νιώσαμε ότι μας εμπύχωναν. Στην τόση μιζέρια και στον πόνο δημιουργούσαν μια ψυχική ανάταση τα εμβλήματα γιατί ήταν συνδεδεμένα με τους ένδοξους αγώνες και έτσι πιστεύω ότι επιτέλεσαν πολύ καλό σκοπό στην διάρκεια εκείνη”

“Νιώσαμε ότι είμασταν Έλληνες και ότι υπήρχε μίσος απέναντι στον Τούρκο. Ήταν πιο έντονο αυτό το συναίσθημα”

“Με το που τα άκουγα ένιωθα περισσότερο πατριώτης και Έλληνας. Τότε ο πατριωτισμός, σε εκείνα τα χρόνια θεωρητών και ο εθνικισμός ο Ελληνισμός. Δεν ήταν όπως εξελίχθηκε το μετέπειτα αίσθημα δηλαδή το ότι πρώτα είσαι Κύπριος και μετά Έλληνας και θέλεις να έχεις ανεξάρτητο κράτος ασχέτως αν είσαι Έλληνας”

Μερικοί από τα άτομα που έδειχναν εμπιστοσύνη προς το ραδιόφωνο, δήλωσαν ότι τώρα θεωρούν πως οι ειδήσεις ήταν προπαγάνδα αλλά τότε τις εκλάμβαναν ως ενθαρρυντικές. Αυτό όμως το δικαιολογούν αφού πιστεύουν ότι έπραξε σωστά το ραδιόφωνο, όφειλε να ενθαρρύνει τους πολίτες και όχι να σπείρει τον πανικό. Εκτός αυτού, ενώ τότε ένιωθαν έντονα ότι ήταν Έλληνες πατριώτες, τώρα έχουν απογοητευτεί αφού πιστεύουν ότι η εισβολή είναι αποτέλεσμα προδοσίας.

“Τώρα που το σκέφτομαι, είχε μια μικρή προπαγάνδα στις πληροφορίες, τα πράγματα ήταν πολύ χειρότερα. Αυτό όμως είναι κατανοητό, δεν μπορούσες να σπείρεις τον πανικό στον κόσμο οπότε ήταν υποχρεωμένοι να στείλουν παραφουσκωμένες ας το πούμε πληροφορίες για να ενθαρρύνουν. Τότε όμως που τα άκουγα βεβαίως και ήταν ενθαρρυντικά τα μηνύματα.”

“Έδιναν θάρρος τα μηνύματα. Τότε δεν ήξερα ότι ήταν προπαγανδιστικά. Τότε ήταν για το ηθικό του κόσμου και των στρατιωτών. Αλλά ήταν προπαγάνδα αλλά τότε τα πιστεύαμε.”

“...Μετά όμως από λίγο καιρό ένιωθα την προδοσία. Εκεί που είχες τον ελληνισμό στα ύψη και έρχονται και σου λένε ότι είναι οι Έλληνες που σε πρόδωσαν αρχίζεις και πέφτεις ας το πούμε.”

Συνεπώς, ανάμεσα στα άτομα που έδειχναν εμπιστοσύνη προς το ραδιόφωνο, επικρατέστερη ήταν η εθνική τους ταυτότητα. Ένιωθαν ότι ανήκουν στην ενδο - ομάδα των Ελλήνων και ότι όλοι οι Έλληνες μεταξύ τους, της Ελλάδας και της Κύπρου μοιράζονται κοινά στοιχεία, χαρακτηριστικά και κοινούς αγώνες. Έτσι ένιωθαν περήφανοι για το έθνος τους και δηλώνουν πατριώτες. Παρουσιάζεται το μίσος εναντίον των Τούρκων εισβολέων “*υπήρχε μίσος απέναντι στον Τούρκο.*” Τα εμβατήρια έπαιζαν ενθαρρυντικό ρόλο κάτι που ήταν πολύ σημαντικό για αυτούς σε μια τέτοια περίοδο. Παράλληλα, υποστηρίζουν ότι το περιεχόμενο του ραδιοφώνου κατά την περίοδο της εισβολής μετέδιδε με επιτυχία τα γεγονότα και χωρίς την βοήθεια του τα πράγματα θα ήταν ακόμη πιο δύσκολα. Έτσι, παρατηρείται η έννοια της ομοιότητας της κοινωνικής ταυτότητας αφού τα άτομα ακούγοντας ραδιόφωνο προσπαθούσαν να συσχετιστούν με τους “*άλλους,*” στην προκειμένη περίπτωση με το περιεχόμενο του ραδιοφώνου.

9.2 Ετερότητα και ραδιόφωνο

Ωστόσο, μερικοί από τους ακροατές δήλωσαν ότι αφού γνώριζαν ότι η πραξικοπηματική κυβέρνηση ήταν ακόμη στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου και τα πάντα ήταν από την επίβλεψη τους, δεν έδειχναν καμία εμπιστοσύνη σε αυτά που άκουγαν. Όπως δήλωσαν, η εμπιστοσύνη χάθηκε από την μέρα του πραξικοπήματος αφού ανακοινώθηκε ψευδής είδηση ότι ο Μακάριος είναι νεκρός. Εντούτοις, ακόμη και αυτοί, άκουγαν καθημερινά ραδιόφωνο αφού δεν είχαν άλλη πηγή ενημέρωσης.

“Μετά από την ανακοίνωση για τον Μακάριο ότι είναι νεκρός εννοείται τι χάθηκε η εμπιστοσύνη προς το ραδιόφωνο. Κλαίγαμε και λέγαμε ότι είναι ζωντανός, καταλάβαμε ότι είπαν ψέματα και για αυτό μετά δεν πιστεύαμε αυτά που ακούγαμε αφού στην εξουσία ήταν η άκρα δεξιά.”

Από το ραδιόφωνο εκφωνούνταν ειδήσεις που ήταν ενθαρρυντικές και έδιναν την ελπίδα ότι οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις θα νικήσουν τους εισβολείς. Οι πρόσφυγες ακροατές δήλωσαν ότι εφόσον έζησαν την εισβολή και έβλεπαν τους Τούρκους να καταβάλλουν τις περιοχές τους, δεν πίστευαν στο ραδιόφωνο.

“Επικρατούσε περισσότερο ο φόβος, δεν τα πιστεύαμε αφού βλέπαμε τους Τούρκους να προχωρούν”

Παράλληλα, οι πρόσφυγες εκτός ότι δεν πίστευαν γιατί άκουγαν από το ραδιόφωνο ότι η κατάσταση ελέγχεται πλήρως και την ίδια στιγμή έφευγαν από τα σπίτια τους, το χαρακτηρίζουν ως προπαγανδιστικό μέσο με δικτατορικά συνθήματα κατά την περίοδο της εισβολής. Ρίχνουν και μερίδιο ευθύνης στο γεγονός ότι παραπληροφορούσε παρά να ενημερώνει για τα σημεία επίθεσης των Τούρκων και το αποτέλεσμα ήταν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους χωρίς να πάρουν μαζί τους τα απαραίτητα αλλά και να πιαστούν πολλοί άνδρες ως αιχμάλωτοι.

“Όχι, δεν μας βοήθησε καθόλου... στον πόλεμο, στην εξουσία ήταν η άκρα δεξιά, δεν μας ενημέρωναν καθόλου. Δεν ξέραμε ότι οι Τούρκοι θα έπιαναν το Βαρώσι, να μας ειδοποιήσουν να φύγουμε. Τίποτα. Και για αυτόν τον λόγο πιάστηκαν πάρα πολλοί αιχμάλωτοι που έμειναν στο Ριζοκάρπασο και στο Βαρώσι. Ενώ αν ανακοίνωναν ότι προχωρούν προς την Αμμόχωστο και έφευγε ο κόσμος, θα παίρναμε και εμείς κάποια πράγματα φεύγοντας, ενώ φύγαμε μόνο με τα ρούχα που φορούσαμε.”

“Ακούγονταν δικτατορικά συνθήματα. Ήταν παραπληροφόρηση!”

“Δεν εμπιστευόμουν εγώ το ραδιόφωνο επειδή ανακοίνωναν αυτά που τους έλεγαν οι πραξικοπηματίες.... Δεν τα έλεγε όλα το ραδιόφωνο, που πήγαιναν οι Τούρκοι”

“Δεν ξέραμε από αυτά που έλεγαν τι είναι αλήθεια και τι ψέματα. Δεν υπήρχε εμπιστοσύνη”

Τα άτομα που πολέμησαν στην εισβολή, υποστηρίζουν και αυτοί ότι το ραδιόφωνο δεν έλεγε αλήθειες, αφού η εντύπωση που δινόταν στους ακροατές ήταν αυτή της νίκης, ενώ αυτοί που ήταν στην πρώτη γραμμή ζούσαν το αντίθετο:

“Ανακοίνωναν ότι τον Τούρκο τον ρίξαμε στην θάλασσα... Τα έλεγαν οι πραξικοπηματίες για να καλυφθούν, είχαν την δύναμη να το κάνουν. Εμείς που βλέπαμε την πραγματικότητα δεν τα πιστεύαμε. Έλεγαν ότι ρίχνουμε τον εχθρό στη θάλασσα, εμείς βλέπαμε κατά πόσο ήταν οι Τούρκοι στη θάλασσα ή αν εμείς τους διώξαμε. Αυτά μπορεί να τα πίστευαν οι μαμάδες μας που ήταν σπίτι. Αυτοί όμως που τα ζούσαν, δεν πίστευαν.”

Αξιοσημείωτο το ότι οι ακροατές ενώ δεν εμπιστεύονταν το ραδιόφωνο του ΡΙΚ, το άκουγαν καθημερινά αφού δεν είχαν άλλη επιλογή. Μερικοί από αυτούς, προσπαθούσαν να αντλήσουν πληροφορίες από το BBC στο οποίο έδειχναν εμπιστοσύνη αφού για κάποιο λόγο ανακοίνωναν τις κινήσεις των Τούρκων κάποιες ώρες πριν.

Τα άτομα που δεν εμπιστεύονταν το ραδιόφωνο, ένιωθαν έντονα το ο αίσθημα της πίκρας και της προδοσίας από μια μερίδα των συμπολιτών τους και συγκεκριμένα από τους πραξικοπηματίες και τους υποστηρικτές τους αφού πιστεύουν ότι ήταν κατευθυνόμενοι από την Χούντα και εξαιτίας των πράξεων τους έγινε η εισβολή στην Κύπρο. Ταυτόχρονα ένιωθαν και αδικία αφού πιστεύουν ότι τα γεγονότα ήταν συμφωνημένα από πριν χωρίς την δική τους θέληση. Ήθελαν να αντιδράσουν αλλά ταυτόχρονα επικρατούσε και ο φόβος.

“Ένιωθα ότι αδικήθηκε η Κύπρος, βρεθήκαν οι ίδιοι Κύπριοι να καταστρέψουν την Κύπρο. Οι ολίγοι κατάστρεψαν τους πολλούς μέσω της Χούντας των Αθηνών.”

“Ένιωθα φόβο, ότι θα μας πιάσουν και θα φύγουμε όλοι”

“Κυριαρχούσε το αίσθημα της προδοσίας... αφού το ξέραμε ότι ήταν προδοσία, ότι ήταν συμφωνημένα”

Όσο γι' αυτούς που πολέμησαν, καθώς άκουγαν τα πολιτικά ανακοινωθέντα, δήλωσαν ότι ήθελαν να είναι στη θέση εκείνων των στρατιωτών που μάχονταν.

“Ένιωθα ότι εγώ ήμουν σε εκείνο το φυλάκιο. Ήθελα να ήμουν εγώ στη θέση τους γιατί ξέρω τι σημαίνει να είσαι στην πράσινη γραμμή και ο τούρκος να είναι απέναντι”

Ανάμεσα στους ακροατές που δεν είχαν εμπιστοσύνη στο ραδιόφωνο, επικρατέστερη δεν είναι η ταυτότητα του Έλληνα αλλά του Κύπριου. Πιο συγκεκριμένα, οι ακροατές του ραδιοφώνου ένιωθαν ότι ανήκουν στην ομάδα των Κυπρίων οι οποίοι προδόθηκαν από συμπατριώτες τους και έκαναν το πραξικόπημα μέσω της Χούντας των Αθηνών. Ένιωθαν τον πόνο προς τα μέλη της ομάδας τους όπως και συμπαράσταση. Σε αντίθεση με τους ακροατές που έδειχναν εμπιστοσύνη προς το ραδιόφωνο και πίστευαν ότι ο εχθρός είναι ο τούρκος εισβολέας, οι ακροατές που η εμπιστοσύνη τους προς το ραδιόφωνο είχε κλονιστεί, δεν έριχναν την ευθύνη μόνο στους Τούρκους που εισέβαλλαν αλλά και στους πραξικοπηματίες και ένιωθαν την πίκρα, θυμό και απογοήτευση. Χαρακτήριζαν το περιεχόμενο του ραδιοφώνου ως παραπληροφόρηση και προπαγάνδα της άκρας δεξιάς και έτσι διαχωρίζουν το εαυτό τους από αυτούς. Συμπερασματικά, παρατηρείται η έννοια της ετερότητας στην κοινωνική τους ταυτότητα αφού διαφοροποιούνταν από τους “άλλους” δηλαδή από το ραδιοφωνικό περιεχόμενο και από αυτούς που το έλεγχαν.

9.3 Υπαγωγή υπό διαπραγμάτευση

Ένας πιο μικρός αριθμός από τους συνεντευξιαζόμενους οι οποίοι κανείς από αυτούς δεν είναι πρόσφυγας, δήλωσαν ότι δεν είχαν πλήρη εμπιστοσύνη προς το ραδιόφωνο και η εμπιστοσύνη που έδειχναν ήταν με αρκετή επιφύλαξη. Στην πραγματικότητα ήθελαν να πιστέψουν τα μηνύματα αφού ήταν ενθαρρυντικά αλλά δεν γνώριζαν τι γινόταν και δεν είχαν την δυνατότητα να διασταυρώσουν τα γεγονότα. Δεν είχαν καμία εμπιστοσύνη στην πραξικοπηματική κυβέρνηση αλλά έπρεπε από κάπου να πληροφορηθούν.

“Η εμπιστοσύνη είχε κλονιστεί γιατί φάνηκε καθαρά ότι αυτοί που διοικούσαν εκείνες τις μέρες στο ΡΙΚ δεν ήταν αξιόπιστοι ούτε έλεγαν την αλήθεια. Στην εισβολή τα πολιτικά ανακοινωθέντα τα ακούγαμε με πάρα πολύ επιφύλαξη.”

Και σε αυτήν την περίπτωση, κάποιιοι προσπαθούσαν να αντλήσουν πληροφορίες από το BBC, αφού πιστεύουν ότι το ΡΙΚ παραπληροφορούσε και έσπερνε εθνικισμό αλλά και φανατισμό ο οποίος προερχόταν από την Χούντα.

“Είναι ένα από τα λάθη που έχουμε κάνει, επίδειξη υπέρμετρου όχι πατριωτισμού αλλά εθνικισμού θα έλεγα που μας παρέσυρε σε διάφορα λάθη τα οποία πληρώνουμε ακριβά”

“Ήταν παραπληροφόρηση και φανατισμός της χούντας”

Όταν άκουγαν τα άτομα ραδιόφωνο, ένιωθαν τον πόνο των προσφύγων και ταυτόχρονα ένιωθαν και προδομένοι. Αν και δεν προέρχονται από τις κατεχόμενες περιοχές, είχαν συγγενείς τους που πήγαν να πολεμήσουν έτσι ένιωθαν αγωνία και συμπαράσταση προς τους στρατιώτες αλλά και προς την οικογένεια τους. Πρόσθετα, παρότι η εμπιστοσύνη ήταν κλωνισμένη, όταν άκουγαν ραδιόφωνο ένιωθαν την ταυτότητα του Κύπριου και ένα βαθύ πατριωτισμό.

“Ένιωθα τον πόνο των προσφύγων και προδοσία από την χούντα. Ένιωθα όμως και πατριώτης και αν ήμουν σε ηλικία που θα μπορούσα να πολεμήσω θα πήγαινα. Από την άλλη ένιωθα σίγουρα τον πόνο και την αγωνία των ανθρώπων που βρίσκονταν στις περιοχές των μαχών, σήμερα κατεχόμενες.”

“Στην οικογένεια μου δεν έχουμε πρόσφυγες αλλά ζήσαμε και εμείς αρκετά εκείνη την περίοδο, για ένα μήνα δεν είχαμε νέα του αδελφού μου που πήγε να πολεμήσει και δεν γνωρίζαμε καν που βρισκόταν... Δεν είχαμε ιδέα για ένα περίπου μήνα από την πρώτη εώς λίγο μετά την δεύτερη εισβολή... Ένιωθα τον πόνο όλων αυτών των προσφύγων, των συγγενών των στρατιωτών και των αγνοούμενων, αυτούς που είχαν νεκρούς και γενικά όλους... εύχομαι να μην ξαναγίνει πόλεμος.”

Η ταυτότητα η οποία αναπτύσσεται ανάμεσα στα άτομα που έδειχναν μερική εμπιστοσύνη προς το ραδιόφωνο αλλά με επιφύλαξη, φαίνεται να είναι πιο κοντά με αυτούς που δεν έδειχναν εμπιστοσύνη παρά με τα άτομα που εμπιστεύονταν το ραδιόφωνο. Συγκεκριμένα, νιώθουν και αυτοί μέλος την ενδο – ομάδας των Κύπριων που προδόθηκαν από μια μερίδα των συμπολιτών τους. Αναφέρουν ότι δεν είχαν εμπιστοσύνη στα άτομα που διοικούσαν εκείνες τις μέρες το ραδιόφωνο και κρίνουν το περιεχόμενο ως εθνικιστικό αλλά επειδή δεν προέρχονται από τις κατεχόμενες περιοχές και ήταν μακριά από τα σημεία μαχών, δεν μπορούσαν τότε να διασταυρώσουν τα δεδομένα, αν δηλαδή το περιεχόμενο του ραδιοφώνου ήταν αληθές.

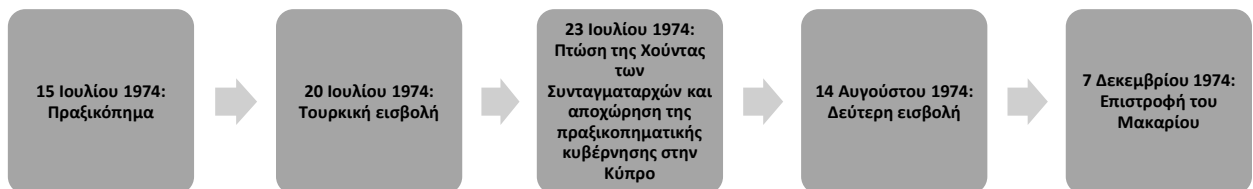
Κεφάλαιο 10: Κοινωνική ταυτότητα και Ραδιόφωνο κατά την μεταπολεμική περίοδο

Παρόλο που κατά την πολεμική περίοδο δεν εμφανίζεται ομοιογένεια ανάμεσα στην ταυτότητα των ακροατών, στην μεταπολεμική περίοδο, σχηματίστηκε μια ενιαία κοινωνική ταυτότητα ανάμεσα στους ακροατές του ραδιοφώνου.

10.1 Κοινωνική ταυτότητα ακροατών

Τόσο τα άτομα που δεν εμπιστεύονταν το ραδιόφωνο κατά την περίοδο του πολέμου, όσο και τα άτομα που έδειχναν μερική εμπιστοσύνη, βεβαίωσαν ότι η εμπιστοσύνη ξεκίνησε να ανακτάται μετά την πτώση της χούντας στην Ελλάδα και όταν έφυγαν και από την κυβέρνηση της Κύπρου οι πραξικοπηματίες όπου ανέλαβε την προεδρία ο Γλαύκος Κληρίδης. Κυρίως όμως η εμπιστοσύνη ανακτήθηκε μετά την δεύτερη εισβολή στις 14 του Αυγούστου όταν ξεκίνησε η ενημέρωση για τους αιχμαλώτους και τους αγνοούμενους και επανήλθε πλήρως τον Δεκέμβριο με την άφιξη του Μακαρίου στην Κύπρο.

“Μετά την πτώση της χούντας στην Ελλάδα και μετά που έφυγαν οι πραξικοπηματίες. Περισσότερο όμως θα έλεγα μετά την δεύτερη εισβολή όταν ενημερώνανε για τους αιχμάλωτους και αγνοούμενους. Τότε νιώσαμε διαφορετικά. Δεν ήταν μόνο θέμα εμπιστοσύνης, ήταν θέμα εκτίμησης και ανθρωπιάς, βλέποντας και ακούγοντας τέτοια μηνύματα, υπήρχε μια προσήλωση στο ραδιόφωνο και θέλαμε να ελπίζουμε ότι αυτά ήταν σωστά. Ίσως η εμπιστοσύνη να αποκαταστάθηκε πλήρως μετά όταν ήρθε ο Μακάριος, τον Δεκέμβριο”

Κατά την μεταπολεμική περίοδο, όλοι οι ακροατές, ανεξαιρέτως της εμπιστοσύνης που έδειξαν κατά την περίοδο του πολέμου, συμφωνούν στην σημαντικότητα του ραδιοφώνου. Ως μεταπολεμική περίοδος, ορίζεται η περίοδος μετά την δεύτερη εισβολή μέχρι το 1989 που

υπήρχε ακόμη ραδιοφωνική επικοινωνία με τους εγκλωβισμένους. Συγκεκριμένα, τότε ξεκίνησε μια μορφή επικοινωνίας με τα άτομα που έμειναν εγκλωβισμένοι και καταγραφή συνεπειών της εισβολής. Πολύ σημαντική ήταν η προσφορά του ραδιοφώνου προς τους πρόσφυγες, αφού ενημερώνονταν για πολλά θέματα:

“Μας ενημέρωναν ακόμα και για το πότε και που να πάμε για να πιάσουμε συσσίτιο, τρόφιμα κτλ. Μας κατατόπιζε το ραδιόφωνο για να ξέρουμε σε ποια κέντρα να πάμε και ποια είναι η διαδικασία.”

Εκείνη την περίοδο στην Κύπρο, επικρατούσε μια κρίση, αφού οι άνθρωποι δεν γνώριζαν που βρίσκονται οι συγγενείς τους και τα δικά τους άτομα ή ακόμη αν είναι ζωντανοί. Μέσω του ραδιοφώνου τα άτομα έστελναν μηνύματα και έλεγαν το όνομα τους και την τοποθεσία που βρίσκονται έτσι ώστε να ενημερωθούν οι συγγενείς τους. Τα μηνύματα από το ραδιόφωνο τα λάμβαναν και οι εγκλωβισμένοι και στη συνέχεια απαντούσαν μέσω των γραμμών του Ερυθρού Σταυρού. Συνεπώς, η επικοινωνία τότε γινόταν από το ραδιόφωνο και τον ερυθρό σταυρό μόνο.

“Ακούσαμε από το ραδιόφωνο ότι έμειναν εγκλωβισμένοι στην Κερύνεια οι γείτονες μας, η κυρία Ελένη και ο άνδρας της και μετά της έστειλα γράμμα από τον Ερυθρό Σταυρό να πάει στο σπίτι μου να πιάσει τα άλμπουμ με τις φωτογραφίες και να μου τα στείλει, και πήγε.”

“Έστειλα και εγώ μηνύματα στο ραδιόφωνο επειδή δεν γνώριζα που ήταν η μάνα μου. Την επομένη μέρα μου απάντησε από τον Ερυθρό Σταυρό ότι γλίτωσε και πηγαίνει προς Κακοπετριά. Έτσι ένιωσα μεγάλη ανακούφιση.”

Όσο αφορά τα άτομα που τους πήραν αιχμαλώτους, οι συγγενείς τους ενημερώθηκαν από το ραδιόφωνο για το που βρίσκονται και πριν να γυρίσουν πίσω, είχε ανακοινωθεί από το ραδιόφωνο έτσι ώστε να τους περιμένουν.

“Έπιασαν τον αδελφό μου αιχμάλωτο. Από το ράδιο ακούσαμε που βρίσκεται, ότι ήταν αιχμάλωτος και μετά όταν γύρισε το ακούσαμε και πάλι από το ράδιο”

Μια σημαντική μαρτυρία από ένα συνεντευξιαζόμενο που ήταν αιχμάλωτος στα Άδανα της Τουρκίας, είναι ότι ενώ ήταν στις φυλακές όπου πέρασε αρκετά βασανιστήρια όπως και όλοι οι αιχμάλωτοι, υπήρχε ένας φύλακας ο οποίος πίστευε στην ελληνο-τουρκική φιλία επειδή η γιαγιά του ήταν Ελληνίδα. Έτσι, κρυφά από τους άλλους φύλακες άνοιγε ένα μικρό ραδιόφωνο που είχε μαζί του το οποίο έπιανε το σήμα του ΡΙΚ και τους άφηνε να ακούνε. Το γεγονός αυτό, έδινε μεγάλη ελπίδα μέσα στα όσα περνούσαν οι αιχμάλωτοι αφού πληροφορούνταν για την κατάσταση της Κύπρου και για το πώς διαδραματιζόνταν τα γεγονότα. Όμως αυτό συνέβη λίγες φορές αφού στη συνέχεια έγινε αντιληπτός από τους υπόλοιπους φύλακες.

Συμπερασματικά, κατά την μεταπολεμική περίοδο συγκροτήθηκε μια ενιαία κοινωνική ταυτότητα ανάμεσα στους ακροατές του ραδιοφώνου. Τότε, ξεκίνησε να είναι πιο έντονη η

κυπριακή τους καταγωγή παρά η ελληνική. Οι ακροατές, ένιωθαν ότι υπάγονται στην ενδο – ομάδα των Κυπρίων, οι οποίοι έγιναν πρόσφυγες, βρίσκονται μακριά από τον τόπο τους, είναι χαμένοι από τους δικούς τους και προσπαθούν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Ακούγοντας ραδιόφωνο, ένιωθαν το αίσθημα του “ανήκειν” στην ομάδα. Αποδεικνύεται ότι το ραδιόφωνο ήταν αναγκαίο μέσο κατά την μεταπολεμική περίοδο με ρόλο “καταπραϊντικό” “θεραπευτικό” και ενισχυτικό στην κατακερματισμένη μεταπολεμική ταυτότητα. ”

10.2 Η κοινότητα των εγκλωβισμένων και ο ρόλος του ραδιοφώνου

Ίσως τον πιο σημαντικό ρόλο που είχε το ραδιόφωνο ήταν με τους εγκλωβισμένους αφού για αυτούς ήταν η μόνη πηγή ενημέρωσης για τα γεγονότα στις ελεύθερες περιοχές.

“Πάντα ακούγαμε ράδιο, ειδικά οι γονείς μου, πάντα θέλαμε να ξέρουμε τι συμβαίνει στην άλλη πλευρά.”

Από το ραδιόφωνο γινόταν και μια μορφή επικοινωνίας ανάμεσα στους εγκλωβισμένους και στα άτομα που ήταν στις ελεύθερες περιοχές.

“Τα ακούγαμε παρόλο που δεν είχαμε άμεση σχέση με τους εγκλωβισμένους ή αγνοούμενους. Έτυχε όμως να γνωρίσω άτομα εδώ στην γειτονία πρόσφυγες που ήρθαν. Από αγωνία για τον τόπο και από ενδιαφέρον άκουγα. Θυμάμαι καθημερινά μετά το δελτίο ειδήσεων ακολουθούσαν μηνύματα προς τους εγκλωβισμένους. Ήταν ώρα που καθόμασταν στο ραδιόφωνο.”

“Το ραδιόφωνο βοήθησε πολύ μετά τους εγκλωβισμένους. Οι εγκλωβισμένοι έδιναν μηνύματα. Ακούγαμε τα μηνύματα μέχρι περίπου το 1990.”

“Εγκλωβισμένος ήταν ο παππούς μ στο χωριό. “Κάθε μέρα υπήρχε εκπομπή η ώρα 2 παρά τέταρτο όπου έστελνες μηνύματα προς τους εγκλωβισμένους και θυμάμαι ότι κάθε μέρα τρέχαμε όλοι μπροστά στο ραδιόφωνο, να το ανοίξουμε και να περιμένουμε να ακούσουμε ότι ο παππούς μου είναι καλά.”

“Σε κάποια φάση επειδή δεν είχαμε νέα, η μητέρα μου πήγε και έστειλε μήνυμα στον παππού μου και του είπε που βρίσκετε η οικογένεια και ότι αναμένουμε νέα του... στη συνέχεια ακούσαμε μήνυμα από το ραδιόφωνο ότι είναι καλά και μετά απευθυνθήκαμε στο ερυθρό σταυρό για παραπάνω λεπτομέρειες... επέστρεψε στις ελεύθερες περιοχές με την ανταλλαγή πληθυσμού και είχαμε ενημερωθεί από πριν μέσω του ραδιοφώνου”

Τα παρακάτω αποσπάσματα είναι δηλώσεις από άτομο το οποίο έμεινε για κάποιο διάστημα εγκλωβισμένο στη Καρπασία:

“Είχα ένα θείο στην Λευκωσία, στην ελεύθερη Λευκωσία, και μας έστειλε μήνυμα από το ραδιόφωνο και μάλιστα μετά μας το έστειλε και σε γράμμα μέσω του Ερυθρού Σταυρού ότι εάν θέλουμε και αποφασίσουμε να πάμε έχει τόπο στο σπίτι του... συγκινηθήκαμε διότι θέλαμε να φύγουμε αλλά δεν είχαμε οτιδήποτε στις ελεύθερες περιοχές δικό μας για να φύγουμε, δουλειά, τα πράγματα μας, σπίτι. Βλέποντας όμως πως ήταν η ζωή από εκεί, έπρεπε σε κάποια φάση να φύγουμε. Τώρα δεν έχει κανένα εγκλωβισμένο στο χωριό μου”

“Όταν ήρθαμε στις ελεύθερες περιοχές στείλαμε μήνυμα μέσω του ραδιοφώνου στους γείτονες μας στο χωριό οι οποίοι έμειναν εκεί. Τους στείλαμε μήνυμα ότι η οικογένεια μας είναι καλά και τα χαιρετίσματα μας. Είχαμε επίσης και την αλληλογραφία μέσω του ερυθρού σταυρού. Οι γονείς μου στη συνέχεια τους έστειλαν ξανά μήνυμα από το ραδιόφωνο τα Χριστούγεννα. Και εμείς πριν να έρθουμε στις ελεύθερες περιοχές μας έστειλαν φίλοι των γονιών μου τα Χριστούγεννα και το Πάσχα ευχές”

“Μας βοήθησε πολύ το ραδιόφωνο, είμασταν σε ένα τόπο εγκλωβισμένοι. Ήταν ο μόνος τρόπος να μάθουμε κάτι. Πώς αλλιώς θα μαθαίναμε; Ξέραμε τι γινόταν με τον κόσμο έξω... ήταν ο μόνος τρόπος επικοινωνίας, δεν είχαμε επιλογές τότε.”

Μέσω του ραδιοφώνου οι εγκλωβισμένοι μάθαιναν τι γίνεται στις ελεύθερες περιοχές και επικοινωνούσαν με τους δικούς τους. Ήταν ο μόνος τρόπος, έτσι με το ραδιόφωνο ένιωθαν ότι ανήκουν στην ομάδα των Κυπρίων. Δημιουργήθηκε μια ακουστική κοινότητα με άτομα από διαφορετικές τοποθεσίες, όπου ήταν ανέφικτη η μετακίνηση από την μια πλευρά στην άλλη. Το περιεχόμενο του ραδιοφώνου κατείχε πολύ σημαντικό ρόλο για την ζωή των εγκλωβισμένων και αν δεν υπήρχε τα γεγονότα θα ήταν ακόμη πιο δύσκολα γι’ αυτούς, αφού λειτούργησε και ως
εμπνευστικό
μέσο.

Κεφάλαιο 11: Αποτελέσματα

Διαμέσου των συνεντεύξεων που έγιναν με τα άτομα που άκουγαν ραδιόφωνο κατά την διάρκεια του πολέμου και μετέπειτα, διαφαίνεται η κοινωνική ταυτότητα η οποία σχηματίζεται. Τις μέρες της εισβολής, δεν παρατηρείται ομοιογένεια στην ταυτότητα των ακροατών. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι εκείνη την περίοδο η Κύπρος αντιμετώπιζε μια πολιτική κρίση και οι πολίτες ήταν διχασμένοι, εξάλλου προηγήθηκε και το πραξικόπημα που έκανε τα πράγματα ακόμη πιο δύσκολα.

Η ταυτότητα των ακροατών διαφέρει ανάμεσα στα άτομα που έδειχναν εμπιστοσύνη προς το ραδιόφωνο και στα άτομα που δεν έδειχναν εμπιστοσύνη. Στα άτομα που έδειχναν εμπιστοσύνη, επικρατούσε η εθνική τους ταυτότητα. Ένιωθαν δηλαδή έντονα την ελληνική τους καταγωγή και καθώς άκουγαν τα εμβατήρια και τα πολιτικά ανακοινωθέντα του πολέμου στο ραδιόφωνο ένιωθαν υπερηφάνεια αλλά και θάρρος, ότι δηλαδή οι ελληνοκυπριακές δυνάμεις θα νικήσουν τον Τούρκο εισβολέα. Κατηγοριοποιούσαν τον εαυτό τους στο ελληνικό έθνος και ακούγοντας τα εμβατήρια και τα συνθήματα ένιωθαν ότι υπάγονται στην ενδο – ομάδα των Ελλήνων αγωνιστών με το ηρωικό παρελθόν. Τα εμβατήρια και τα συνθήματα που εκφωνούνταν από το ραδιόφωνο όπως:

“Η ιστορία διδάσκει ότι το μέγεθος του κινδύνου ουδέποτε τρόμαξε την ελληνική ψυχήν. Ο αγών υπέρ πατρίδος έχει δια τον Έλληνα πνευματικό και ηθικό μόνον περιεχόμενο και η μάχη δια αυτόν δεν είναι μάχη υλικών δυνάμεων αλλά μάχη ηθικών αξιών.”

“Δεν ζούμε εμείς μέσα στο ψέμα και στην απάτη των ονείρων, μέσα στις φλέβες μας τρέχει ηρώων αίμα. Είμαστε απόγονοι μαρτύρων!”

“Τε παιδιάς Ελλήνων. Ο προαιώνιος εχθρός του έθνους και της πίστης μας θέλει να μας σκλαβώσει και πάλι. Όχι και πάλι όχι! Θα πολεμήσουμε όλοι σαν ένας άνθρωπος, όπως έκαναν πάντα οι Έλληνες. Νυν υπέρ πάντων ο αγών!”

Οι ακροατές που έδειχναν εμπιστοσύνη τα εκλάμβαναν ως ενθαρρυντικά, δήλωσαν ότι όχι μόνο τα θυμούνται αλλά ακόμη έχουν στο μυαλό τους την φωνή του εκφωνητή. Με τα πιο πάνω συνθήματα ένιωθαν ότι έχουν κοινά στοιχεία με τους υπόλοιπους Έλληνες, όπως η πίστη στην πατρίδα, η μαχητικότητα αλλά και ότι ο εχθρός τους είναι κοινός.

“Νιώθαμε ότι είμασταν Έλληνες και ότι υπήρχε μίσος απέναντι στον Τούρκο. Ήταν πιο έντονο αυτό το συναίσθημα.”

Παρατηρείται η έννοια της ομοιότητας της κοινωνικής ταυτότητας αφού τα άτομα ακούγοντας ραδιόφωνο προσπαθούσαν να συσχετιστούν με τους “άλλους,” στην προκειμένη περίπτωση με το περιεχόμενο του ραδιοφώνου.

Τα άτομα που δεν είχαν εμπιστοσύνη προς το ραδιόφωνο όπως και εκείνα που έδειξαν μερική εμπιστοσύνη αλλά με επιφύλαξη, παρουσιάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά με τους ακροατές

που πίστευαν. Δεν κατηγοριοποιούνται ανάμεσα στους Έλληνες αλλά στους Κύπριους οι οποίοι είναι προδομένοι από την Χούντα των Συνταγματαρχών και τους πραξικοπηματίες όπου τους χαρακτηρίζουν ως “την άκρα δεξιά” και τους “ολίγους που κατέστρεψαν τους πολλούς.” Αφού κατά το πραξικόπημα είχε καταληφθεί το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου και ότι ανακοινωνόταν ήταν υπό την επίβλεψη τους, δεν είχαν εμπιστοσύνη και μάλιστα τα χαρακτηρίζουν το περιεχόμενο ως “παραπληροφόρηση” και “φανατισμό και προπαγάνδα της χούντας.” Διαχωρίζουν τους εαυτούς τους από τους “άλλους” δηλαδή από αυτούς που πραγματοποίησαν το πραξικόπημα και είχαν την εξουσία στο ΡΙΚ και ταυτόχρονα νιώθουν πικραμένοι από αυτούς. Με το που άκουγαν ραδιόφωνο, ένιωθαν μέλη της ενδο – ομάδας των Κυπρίων οι οποίοι προδόθηκαν. Συνεπώς, παρατηρείται η έννοια της ετερότητας στην κοινωνική τους ταυτότητα αφού διαφοροποιούνταν από τους “άλλους” δηλαδή από το ραδιοφωνικό περιεχόμενο και από αυτούς που το έλεγχαν.

Κατά την μεταπολεμική περίοδο, σχηματίστηκε μια ενιαία και ισχυρή κοινωνική ταυτότητα με κοινά χαρακτηριστικά. Τα άτομα περιγράφουν τις εμπειρίες τους μετά την περίοδο του πολέμου, πρόσφυγες, μη – πρόσφυγες, εγκλωβισμένοι και στρατιώτες έχοντας όλοι κοινά στοιχεία. Η κοινωνική ταυτότητα που σχηματίστηκε, ήταν αυτή του Κύπριου που έζησε πόλεμο, έχασε δικούς του ανθρώπους, έγινε πρόσφυγας στην ίδια του την πατρίδα και παλεύει υπό αντίξοες συνθήκες για να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Διαχωρίζουν την κοινωνική τους ταυτότητα από τους “άλλους” στην προκειμένη περίπτωση τους Τούρκους που εισέβαλαν στην πατρίδα τους.

Επιπρόσθετα, κατά την μεταπολεμική περίοδο, επιβεβαιώνεται η θεωρία του Van Leeuwen (1991) για τον ήχο, δηλαδή ότι ο ήχος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να παρουσιάσει και να αναπαραστήσει το περιβάλλον, τις δράσεις και την αλληλοδραση των ατόμων και είναι κάτι που βιώνεται και αποτυπώνεται στη μνήμη των ακροατών. Επιβεβαιώνεται αφού το ραδιόφωνο βοήθησε στο να βρουν τα άτομα τους συγγενείς τους σε μια περίοδο όπου όλοι ήταν χαμένοι και στη συνέχεια υπήρχε επικοινωνία με τους εγκλωβισμένους.

Το μοντέλο επικοινωνίας ήταν ολιστικό και όχι γραμμικό όπως συνηθίζεται στην ραδιοφωνική επικοινωνία (Crisell, 1991) αφού υπήρχε διαδραστικότητα και αλληλοδιαπλοκή ανάμεσα στους ακροατές και διάμεσο του ραδιοφώνου και έτσι δημιουργήθηκε μια ακουστική κοινότητα (Truax, 1984). Τα άτομα βρίσκονταν σε διαφορετικές τοποθεσίες, αλλά επικοινωνούσαν από το ραδιόφωνο, ακόμη και οι εγκλωβισμένοι οι οποίοι δεν είχαν την δυνατότητα να πάνε στις ελεύθερες περιοχές διατηρούσαν επαφή από το ραδιόφωνο. Τα ηχητικά σήματα, Schafer (1977), δηλαδή οι σημαντικοί ήχοι όπου στην συγκεκριμένη έρευνα είναι τα μηνύματα του ραδιοφώνου, αμφισβητούν τις γεωγραφικές περιοχές, σε αυτή την περίπτωση την κατεχόμενη και την ελεύθερη περιοχή της Κύπρου όπου ήταν αδύνατη η μετακίνηση, και δημιούργησαν μια ακουστική κοινότητα ανεξάρτητη από τους οπτικούς περιορισμούς (νεκρή ζώνη και οδοφράγματα). Αποτελεσματικά, το ραδιόφωνο κατά την μεταπολεμική περίοδο κατάφερε να δημιουργήσει μια ακουστική κοινότητα πέραν από τους περιορισμούς του τόπου, αφού τα ραδιοφωνικά μηνύματα διαδραμάτισαν σημαντικό και εμψυχωτικό ρόλο στη ζωή των πολιτών

και ιδιαίτερα των εγκλωβισμένων. Συγκροτήθηκε μια κοινή ακουστική εμπειρία μεταξύ των ακροατών όπου συνδέουν τις εμπειρίες και τις μνήμες τους με την ραδιοφωνική επικοινωνία.

Θέματα προς μελλοντική διερεύνηση

Οι ραδιοφωνικοί παραγωγοί δήλωσαν ότι για κάποιο λόγο το BBC γνώριζε τις κινήσεις των Τούρκων 12 ώρες πριν και τις ανακοίνωνε. Από την άλλη, την ώρα της εισβολής, εκφωνήθηκε από το ΡΙΚ ότι οι ειδήσεις του BBC είναι ψευδείς και εξυπηρετούν ανθελληνικά στοιχεία:

“Δηλούται κατηγορηματικώς, ότι οι αναμεταδοθείσες από το BBC ειδήσεις ότι δήθεν η Κερύνεια κατέχεται από τον Τούρκο, ότι στο αεροδρόμιο Λευκωσίας εγένετο ρίψεις Τούρκων αλεξιπτωτιστών και ότι στη Λεμεσό διενεργηθέν απόβασης είναι παντελώς ψευδείς και αποσκοπούν να εξυπηρετήσουν ανθελληνικά σχέδια.”

Όμως, πολλοί από τους ακροατές όπου η εμπιστοσύνη τους προς το ΡΙΚ ήταν κλονισμένη κατά την πολεμική περίοδο, δήλωσαν ότι προσπαθούσαν να αντλήσουν πληροφορίες από το BBC.

Ένα θέμα προς μελλοντική διερεύνηση είναι ο ρόλος του BBC στη διαμόρφωση συλλογικής ταυτότητας του Κύπριου ακροατή.

Βιβλιογραφία

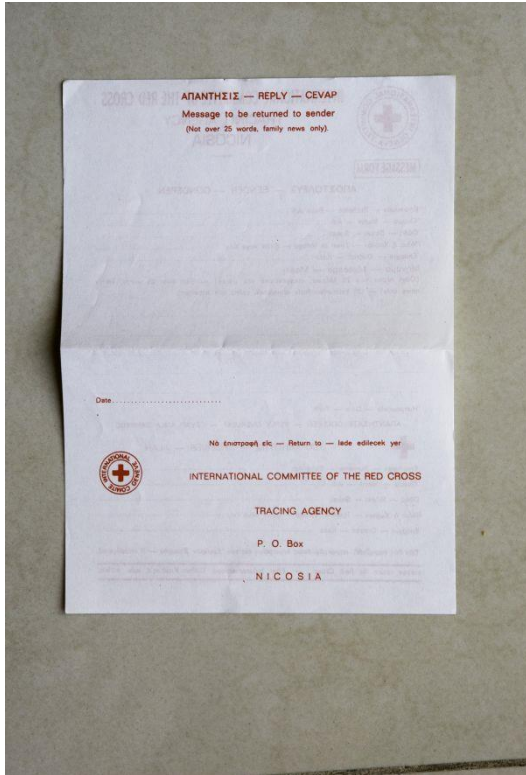
- Γαζή, Α. (2010). Η εικόνα του ήχου στο ραδιόφωνο. In I. Βώβου (Ed), *Ο Κόσμος της Τηλεόρασης* (pp. 519-655). Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Γαζή, Α. (2005). *Η συγκρότηση ταυτότητας του παραγωγού μουσικών εκπομπών στο ραδιόφωνο* (Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών).
- Γαζή, Α. (2001). Η σχέση εκφωνητή και ακροατή στο ραδιοφωνικό οικονομικό Οργανισμό: Περίπτωση Geronimo Groony. In. X. Μπαρμπούτης, Μ. Κλώντζας (Ed), *Το φράγμα του ήχου* (pp. 203-225). Αθήνα: Παπάζης.
- Γαζή, Α. (2002). Συνάρθρωση του ψυχικού με το κοινοτικό ραδιόφωνο. In Κ. Ναυρίδης (Ed.), *Εξουσία, βία, πόνος* (pp. 321-220). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική
- Τοφαλλή, Κ. (2010). *Νεότερη Ιστορία της Κύπρου*. London: The Greek Institute
- Τσάκος, Θ. (2017). *60 Χρόνια Κυπριακής Τηλεόρασης*. Εκδόσεις Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου
- Christidis, Y. (2016). *Place attachment through everyday sound* (Doctoral dissertation, Cyprus Univeristy of Technology).
- Crissel, A.(1991). *Η γλώσσα του Ραδιοφώνου*. Αθήνα: Αιγόκερος.
- Fiske, J. (1992). *Εισαγωγή στην επικοινωνία*. Αθήνα: Αιγόκερος
- Gazi, A. (2002). The radio context and its professional identity. In I. Vouvou (Ed), *Mediterranee, histoire, peuples, langues, culture*. Paris: Herodotos.
- Gazi, A. (2006). Radio sound in the radio future. In F. Antoine (Ed), *Recherches en communicatio, nouvelles voies de la radio* (pp. 117-122). Paris.
- Gazi, A. (2013). Images, acoustic identity and radio sound. In G. Stachyra (Ed), *Radio community challenges aesthetics* (pp. 147-152). Lublin: Maria Curie – Sklodowska

University Press.

- Hewstone, M. & Stroebe, W. (2007). Εισαγωγή στην Κοινωνική Ψυχολογία. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Hogg, A.M. & Vaughan, M.G. (2010). Κοινωνική Ψυχολογία. Αθήνα: Gutenberg.
- Mason, J. (2003). Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- McLuhan, M., MCLUHAN, M. A., & Lapham, L. H. (1994). Understanding media: The extensions of man. MIT press.
- Rogers, J. B. (2011). Radio and Collective Identity in the 2006 Oaxacan Uprising (Long Island University).
- Spence, P. R., Lachlan, K. A., McIntyre, J. J., Seeger, M. (2009). Serving the Public Interest in a Crisis: Radio and Its Unique Role. Journal of Radio & Audio Media.
- Tajfel, H. (2010). Social identity and intergroup relations. Cambridge: Cambridge University Press.
- Truax, B.(2001). Acoustic Communication. London: Ablex.
- Wetherell, M.(2004). Ταυτότητες, Ομάδες και Κοινωνικά Ζητήματα. Αθήνα: Μεταίχμιο.

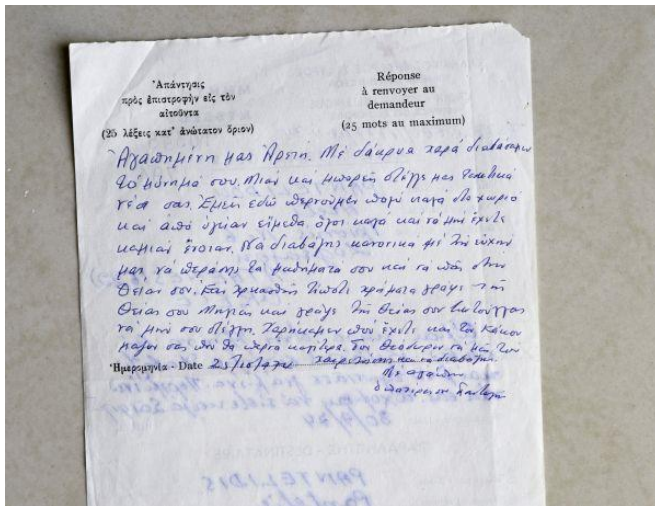
Διαδικτυακές πηγές:

- Ντζανή, Χ., 2017. 25 λέξεις μόνο – η επικοινωνία με τους εγκλωβισμένους τα πρώτα χρόνια της εισβολής. *Πολίτης*, 14 Αυγούστου [Διαδίκτυο]
Διαθέσιμο στο: <http://politis.com.cy/article/25-lexis-mono--i-epikinonia-egklovismenon-ta-prota-chronia-isvolis>
- Ράδιο Πάφος. *Η Ιστορία μας*. Retrieved March 10, 2018, from <http://www.radiopafos.com/index.php/2013-01-20-06-49-26/1963-1974-1990>
- Τσώκος, Θ., 2016. Ο ρόλος του ΡΙΚ στην κρίση του 1974. *Ο Φιλελεύθερος*, [Διαδίκτυο] 20 Ιουλίου
Διαθέσιμο στο: <http://archive.philenews.com/el-gr/f-me-apopsi-eponymes-gnomes/385/323261/o-rolos-tou-rik-stin-krisi-tou-1974>

Εφημερίδα πολίτης, 2017

Διαθεσιμο στο <http://politis.com.cy/article/25-lexis-mono--i-epikinonia-egklovismenon-ta-prota-chronia-isvolis>

Εφημερίδα πολίτης, 2017

Διαθεσιμο στο <http://politis.com.cy/article/25-lexis-mono--i-epikinonia-egklovismenon-ta-prota-chronia-isvolis>